

A ideoloxía no *Diccionario da Real Academia Galega (DRAG)*

Ideology in the *Diccionario da Real Academia Galega (DRAG)*

Susana Rodríguez Barcia
Universidade de Vigo (España)
susanarbarcia@gmail.com

Recibido o 03/12/2018
Aceptado o 24/03/2019

Resumo

O obxectivo deste estudo é analizar a ideoloxía do *Diccionario da Real Academia Galega (DRAG)*, tendo en conta o seu carácter lexitimador na sociedade, así como a relevancia da súa presenza nos eidos da educación e da adquisición da lingua. En concreto, os resultados clasifícanse nos ámbitos da relixión, a política e os temas de xénero. Para acadar o fin exposto realizouse unha lectura exhaustiva do repertorio aloxado na páxina web da RAG, incluíndo as actualizacións máis recentes acometidas ao longo de 2018. Como resultado obtívose un corpus composto por 808 artigos lexicográficos, cuxa forma lematizada se recolle como apéndice para poder servir de guía en traballos complementarios posteriores. Os 808 artigos foron sometidos a análise lingüística desenvolvida con perspectiva crítica seguindo a metodoloxía da análise crítica do discurso lexicográfico (Rodríguez Barcia 2012, 2016b). Entre as conclusións fundamentais destaca a continua actualización da obra analizada, na que se constata unha preocupación pola busca de neutralidade nas definicións e un interese por ofrecer unha cosmovisión ampla, non reducida ás ideoloxías dominantes. Con todo, tamén é preciso sinalar que a análise revela un traballo intenso no futuro no relativo á adaptación deste dicionario a algunhas das medidas da linguaxe inclusiva que permitan maior visibilidade da muller, así como unha revisión da representación do catolicismo como relixión *por defecto*.

Palabras chave

dicionario, ideoloxía, lexicografía crítica, análise crítica do discurso lexicográfico, RAG, lingua, sociedade

Sumario

1. Introducción. 1.1. Contexto. 1.2. Obxectivos. 2. Corpus e metodoloxía. 3. Resultados. 3.1. Ideoloxía relixiosa. 3.2. Ideoloxía política. 3.3. Cuestións de xénero. 4. Conclusións. Referencias. Apéndice.

Abstract

The aim of this paper is to analyse the ideology of the Dictionary of the Royal Galician Academy (DRAG), taking into account its legitimising character within society, as well as the relevance of its presence in the fields of education and language acquisition. In particular, the results are classified in the fields of religion, politics and gender issues. In order to achieve the abovementioned purpose, an exhaustive reading of the repertoire on the RAG website was carried out, including the most recent 2018 updates. As a result, a corpus of 808 lexicographic articles was obtained, whose lemmatized form is taken as an appendix to serve as a guide in later complementary works. The 808 articles were subject to a linguistic analysis developed with a critical perspective following the methodology of the critical analysis of the lexicographical discourse (Rodríguez Barcia 2012; 2016b). Among the essential conclusions, we can highlight the continuous updating of the work analysed, which shows a concern for the search for neutrality in the definitions and an interest in offering a broad world view, not reduced to dominant ideologies. However, it is also necessary to point out that the analysis reveals intense future work regarding the adaptation of this dictionary to some of the approaches of inclusive language that enable a greater visibility of women, as well as a review of the representation of Catholicism as a religion by default.

Key words

Dictionary, ideology, critical lexicography, critical analysis of lexicographical discourse, RAG, language, society

Contents

1. Introduction. 1.1. Context. 1.2. Objectives. 2. Corpus and methodology. 3. Results. 3.1. Religious ideology. 3.2. Political ideology. 3.3. Gender Issues. 4. Conclusions. References. Appendix.

1. Introducción

1.1. Contexto

Nas sociedades nas que a globalización é un feito, a reflexión sobre as linguas aborda temáticas relativamente novas das que outrora non se ocupaban disciplinas como a metalexiconografía. Trátase de cuestións de carácter etnolingüístico, nun sentido amplo do termo, que atinxen á relación entre lingua e cultura en producións como o dicionario, a gramática ou a ortografía. En concreto, este estudo céntrase no dicionario en canto que obra de referencia na conformación normativa da lingua e eixo da lexitimización social das palabras e do seu significado. Xorde así a etnolexicografía como eido fundamental da investigación lingüística no que se insiren, entre outros, os estudos de lexicografía crítica (Rodríguez Barcia 2016b), esenciais para comprender a pegada que deixa a sociedade no dicionario e o dicionario na sociedade, nunha simbiose que é certamente diferente en función das persoas ou institucións que están tras a redacción dos repertorios lexicográficos. Pérez Hernández (2000) e Calero Vaquera (2010) xa falan da etnolexicografía para referirse ao estudo do dicionario en termos de análise ideolóxica na que se cruzan os aspectos culturais cos lexicográficos; en realidade só se trata dunha etiqueta que acolle investigacións que xa levan espertando o interese da lingüística dende hai décadas. Ademais, a este contexto académico descrito hai que engadir o contexto social actual, moi sensibilizado co tratamento discursivo das minorías e con temas de xénero, entre os que destaca a representación da muller nos dicionarios, como demostra a continua presenza mediática de novas referidas aos cambios producidos nos repertorios ou relativas ás diversas reivindicacións lexicográficas levadas a cabo a través das redes sociais ou das plataformas de peticións. Por exemplo, no caso do galego, o 3 de abril de 2017¹ o *Faro de Vigo* daba conta da nova posibilidade de busca no *DRAG* a partir da forma en feminino, no caso dos lemas que presentaban moción de xénero. Pero a relevancia do *DRAG* non se limita á súa presenza mediática, senón que se demostra coa inxente cantidade de consultas que recibe na súa versión en liña. En concreto, os datos para 2017 indican que este dicionario rexistrou máis de 20,5 millóns de consultas, unha media de 56.000 consultas diarias, o que supuxo un incremento do 42% con respecto ao ano 2016. É dicir, que o número de consultas progresa de xeito ascendente, e marca así unha tendencia que permite consolidar este repertorio como unha ferramenta fundamental para o coñecemento da lingua galega². O feito

---

1. O titular era: “El diccionario de la RAG incorpora la búsqueda de palabras en femenino”, dispoñible a través do enlace <https://www.farodevigo.es/cultura/2017/04/03/diccionario-rag-incorpora-busqueda-palabras/1653806.html>.

2. Fonte dos datos: *Faro de Vigo*, nova publicada o 9/01/2018. Dispoñible a través do enlace: <https://www.farodevigo.es/sociedad/2018/01/09/o-diccionario-da-rag-bate/1816526.html>

é que o dicionario penetra máis ca nunca no tecido social, polo que a imbricación das preocupacións da sociedade no quefacer de especialistas en lexicografía teórica e práctica creceu dende o último terzo do século xx. Isto motivou en linguas coma o español unha nova onda de investigación nas que se busca un claro retorno social ao denunciar a presenza de ideoloxías dominantes nos dicionarios, fundamentalmente nos dicionarios xerais de referencia, que coinciden no caso do español e do galego cos dicionarios institucionais ou académicos.

Nas linguas francesa, inglesa e española, a análise da ideoloxía presente nos dicionarios posúe unha tradición moito maior ca no caso do galego, onde aínda podería considerarse un campo inexplorado. Destacan xa referencias importantes no último cuarto do século xx, como poden ser os traballos de D'Oria (1988), Lehmann (1978), Feldman (1980), Beaujot (1980), Seco (1983), Desmet, Rooryck & Swiggers (1990), Pascual e Olaguíbel (1992), Jammes (1992), Fishman (1995), Bueno Morales (1993), Forgas Berdet (1996) e Calero Fernández (1999), por citar algúns destacados. A estes traballos súmanse as diferentes abordaxes realizadas ao estudo da ideoloxía nos dicionarios que se veñen realizando nas primeiras décadas do século XXI, nunha tendencia que no caso do español estase a incrementar de xeito exponencial na medida en que o dicionario da RAE xa pasou a adquirir un claro valor simbólico na sociedade hispanofalante que reclama continuamente a súa revisión de acordo co cambio social. Neste sentido, é preciso referirse a diversos traballos como os de Pérez Hernández (2000), Ariza Viguera (2001), Cazorla Vivas (2002), Díaz Rosales (2005), Pastor Millán (2006), Forgas Berdet (2007), Rodríguez Barcia (2008), Sánchez García (2009), Calero Vaquera (2010), López Facal (2010), Marta Rodríguez (2013), Calero Fernández (2014), Lauria (2014), Quilis Merín (2014), García Ramón (2018), Villa (2018) e unha interminable listaxe de referencias, entre as que hai que singularizar o traballo colectivo *Ideolex*. Este volume, coordinado por San Vicente, Garriga e Lombardini (2011), ofrece un panorama completo do fenómeno ideolóxico no dicionario e da súa análise, polo que debe ser un referente para as persoas que inician a súa investigación nesta liña. Todos estes traballos mencionados céntranse, dende diferentes técnicas de obtención de datos, no estudo dos dicionarios en relación coa presenza de ideoloxía nas súas páxinas.

Fronte a este rico panorama de referencias relativas á análise da ideoloxía nos dicionarios en linguas coma o francés, o inglés ou o español, no caso do galego non existe tradición ningunha nesta materia. Unha busca na *Bibliografía Informatizada da Lingua Galega* (BILEGA) revela a ausencia de antecedentes na investigación que se ofrece no presente artigo, coa excepción en materia de xénero da investigación de Hermida Gulías (2010) sobre o sexismo nos dicionarios de galego. Si existen notables traballos sobre ideoloxías, actitudes e identidades lingüísticas en Galicia, que non cómpre citar agora, pero en ningún caso exploran a influencia do dicionario como elemento lexitimador de ideoloxías nin como instrumento fundamental na consolidación destas. Esta é, pois, a primeira abordaxe científica ao *Dicionario da*

Real Academia Galega dende o punto de vista da ideoloxía que reflicte como discurso lexicográfico, polo que o traballo tamén se presenta como resposta a un baleiro notable nos estudos lexicográficos do galego.

1.2. Obxectivos

O obxectivo principal deste estudo é de carácter descritivo, xa que se trata de analizar a presenza de ideoloxía no *Diccionario da Real Academia Galega* (2012, actualizado ata 2018) e describir o estado actual deste discurso lexicográfico en relación co fenómeno da subxectividade. Os obxectivos específicos son:

- (OE1): Proporcionar información acerca da ideoloxía presente neste diccionario nos ámbitos da relixión, a política e os temas de xénero.
- (OE2): Establecer unha comparación xeral entre este diccionario e a última edición do *Diccionario de la Lengua Española (DLE)* da RAE, a versión electrónica 23.1.
- (OE3): Avaliar o estado actual do diccionario dende un punto de vista crítico.
- (OE4): Ofrecer unha proposta de liñas de actuación xerais para adaptar, en termos ideolóxicos, o repertorio á sociedade actual.

2. Corpus e metodoloxía

Para acadar os obxectivos propostos compilouse un corpus textual formado por 808 artigos lexicográficos do *Diccionario da Real Academia Galega* (actualizado ata 2018), cuxa forma lematizada aparece recollida no apéndice deste estudo. Sobre cada artigo lexicográfico realizouse unha ficha na que consta a definición (incluíndo a fraseoloxía), a referencia sobre a súa actualización (de ser o caso), a comparación co *DLE*, unha análise da marcación recollida no primeiro enunciado da definición e unha análise dos mecanismos de modalización discursiva observados no segundo enunciado da definición. Isto permitiu que se traballase coa información de xeito global, co fin de poder extraer conclusións a partir dun número representativo de casos analizados. Cómpre sinalar que a lectura non se limitou aos 808 artigos indicados, senón que abrangue o conxunto do repertorio. O grupo final de voces obtívose a partir do refinamento de corpus anteriores manexados na investigación de materiais en español (Rodríguez Barcia 2008, 2016a), aos que se engadiron outros artigos a partir da lectura completa da listaxe de últimas actualizacións dispoñible no recurso web da RAG. A metodoloxía de análise é esencialmente cualitativa, posto que parte da análise pormenorizada de cada artigo do corpus escollido. Con todo, tamén ten unha parte

cuantitativa en canto que se recorre en ocasións ao reconto de diversos fenómenos e se establecen porcentaxes de frecuencia cando este dato pode ser revelador. A análise cualitativa parte dunha perspectiva crítica dos estudos lingüísticos (recentemente reformulada por un dos seus iniciadores, van Dijk 2016) e axústase á pauta fixada na Análise Crítica do Discurso Lexicográfico (Rodríguez Barcia 2012 e 2016b), aínda que neste artigo non é posible desenvolver a análise en función da estrutura de xeito completo, senón que queda reducida á análise da microestrutura do dicionario (con mínima referencia a algún aspecto da lematización). Os resultados organizanse en función das tres áreas temáticas descritas nos obxectivos, é dicir, relixión, política e cuestións de xénero.

3. Resultados

Na presentación de resultados tense en conta o criterio temático para realizar unha clasificación do fenómeno ideolóxico no dicionario da RAG. Aínda que é posible facer múltiples escollas temáticas, neste estudo seleccionáronse as dimensións relixiosa, política e de xénero. Por suposto, queda como desafío para o futuro realizar unha análise máis completa dos aspectos de xénero a partir dun estudo gramatical e un desenvolvemento analítico no que se inclúan outras temáticas máis específicas, como o tratamento racial, a representación das profesións socialmente estigmatizadas, etc. En cada subapartado contempláronse os principais aspectos da macroestrutura e da microestrutura. Nesta ocasión non se realizará análise da megaestrutura nin da infraestrutura do dicionario. No que atinxe á infraestrutura ideolóxica, espérase que coas conclusións obtidas neste artigo sexa posible iniciar un estudo máis profundo que permita determinar as claves do ideario institucional académico.

Pola dimensión do corpus non resulta posible nestas páxinas comentar a totalidade de artigos analizados, polo que no apartado de resultados só se destacarán algúns que poden ser máis ilustrativos.

3.1. Ideoloxía relixiosa

O tema do tratamento da relixión nos repertorios lexicográficos é un dos que ten acaparado maior atención no eido da lexicografía crítica. Como sinala Díaz Rosales (2005: 316) o catolicismo foi o “pilar fundamental en la construcción ideológica y cultural de España”, polo que resulta natural que na conformación da ideoloxía e idiosincrasia españolas estivera moi presente esta orientación e que se trasladara de forma natural aos primeiros dicionarios do español. Sen dúbida, no caso da lexicografía española resulta moi útil o traballo de Sánchez García (2009) sobre a

presenza do elemento relixioso nos dicionarios da RAE, un estudo no que se conclúe que non é ata a edición de 1992, e especialmente na de 2001, que a RAE realiza un esforzo por “desacralizar” o seu dicionario de referencia. De feito, o autor non dubida en afirmar que a edición de 1992 aínda se conforma coma un dicionario “confesional, que todavía no había alcanzado la lejanía y la objetividad exigidas por la moderna ciencia lexicográfica” (Sánchez García 2009: 196).

En definitiva, no caso do español semella clara a pegada católica. Logo a pregunta que corresponde neste estudo é: que sucede no caso do galego? Fronte á RAE, fundada en 1713, a Real Academia Galega (RAG) fúndase en 1906 cuns principios substancialmente diferentes, xa que a primeira buscaba a unidade e pureza do idioma xunto coa súa consolidación como lingua imperial e a segunda perseguía a dignificación dunha lingua minorizada dentro do territorio español. Na liña imperialista española da RAE encadrábase a máxima da unidade non só referida á lingua, senón tamén unidade baixo a relixión católica, algo que non estaba tan explícito na institución galega. No que si coincidían ambas institucións era nos obxectivos iniciais de elaborar unha gramática e, sobre todo, un dicionario. No caso da RAG, este proxecto, aínda coa perspectiva bilingüe que se arrastraba dende o século XIX, desenvolveuse por entregas dende 1912 ata 1928, polo que as bases do dicionario foron elaboradas baixo a presidencia de Manuel Murguía. Antes desta obra só se publicaran no último cuarto do século XIX dicionarios bilingües castelán/galego que non constituían unha referencia, polo que este foi un primeiro paso no achegamento á técnica lexicográfica. Con todo, dende o punto de vista metodolóxico e formal da lexicografía moderna, o primeiro fito da RAG en lexicografía monolingüe foi o *Diccionario da lingua galega* (ILGA/RAG 1990). Como sinala González González (2008: 257), “aínda que contaba só con 12000 entradas, supuxo un avance decisivo en aspectos metodolóxicos”. Pero non é ata uns anos despois, co *DRAG* (1997), cando por fin se publica o traballo monolingüe máis completo da institución (González González 2008: 258), que contaba xa con 25000 entradas e cun tratamento actualizado e estandarizado da microestrutura. Posto que neste dicionario se fixo un esforzo por ofrecer cada lema textualizado de xeito que ningunha acepción quedara sen o seu correspondente exemplo, resultou moi interesante que a liña de actuación na elección de exemplos pasara por un coidado especial do aspecto ideolóxico. Neste sentido, González González (2008: 258) indica que “na selección de exemplos tívose especial coidado por evitar o clasismo, o sexismo e, en xeral, a transmisión de ideas non acordes cos principios de igualdade de todos os seres humanos, de convivencia democrática e de respecto pola natureza”. Non se menciona de xeito explícito o tema da relixión, aínda que se infire deste principio xeral de igualdade que o tratamento debería ser equitativo en relación con todas as formas de culto relixioso. Este mesmo principio sobre a ideoloxía sustenta a última edición do *Diccionario da Real Academia Galega* (2012, actualizado ata 2018), que é o que se someterá análise neste estudo.

A realidade da análise amosa que a equidade no tratamento relixioso non termina de acadarse no *Dicionario da Real Academia Galega*, e que, malia os evidentes esforzos feitos na redacción deste repertorio, o catolicismo constrúese como a relixión por defecto, é dicir, a forma de culto por antonomasia. Non existe un tratamento pexorativo doutras formas de culto, pero si que asume ritos e coñecementos sobre o catolicismo como un saber compartido que, en moitos artigos lexicográficos, non precisa de aclaración.

Dentro da microestrutura do dicionario, os elementos que permiten realizar estas afirmacións son os relativos á *ausencia ou tratamento deficiente da marcación*; lembremos que tanto a marca relativa a “relixión” como a de “catolicismo” contémpanse no *DRAG* dentro da súa nómina de 49 marcas temáticas ou diatécnicas. Neste sentido, é preciso analizar o tratamento tanto da marca temática xeral **relixión** (presente en 1, 4, 9 ou 16; pero ausente no resto de exemplos recollidos, pese á súa evidente adscrición á temática relixiosa) como da específica **catolicismo**, ausente esta última en exemplos coma o (3), nos que parecería necesaria. Non se contempla nesta listaxe a marca para “cristianismo” nin para outras relixións, o cal en si mesmo é un feito xa relevante en canto a priorización da cultura relixiosa católica. O dicionario da RAE só distingue *Rel.* como marca temática ou diatécnica, o cal pode ser axeitado en canto que non visible a través desta clasificación unhas formas de culto sobre outras. Tamén esta é a solución adoptada polo Institut d’Estudis Catalans no seu *DIEC2* (a segunda edición, en liña, do *Diccionari de la llengua catalana*), no que igualmente só se considera pertinente a marca xenérica RE (*religió*). Por outra banda, nos elementos microestruturais do dicionario interesan para analizar o tema da relixión a *ordenación de acepcións* (15); a *pervivencia de acepcións específicas con ou sen especificación* (2, 8); a *pervivencia do hiperónimo herexía* (9); a *manifestación de incerteza no fenómeno esotérico* alleo á relixiosidade ortodoxa ou nos dogmas de relixións non católicas (7, 16); a *énfase ou destaque do ideario, tradición ou historia cristiás* (8 na acepción 1, 14); e a *selección do exemplo* (5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 17). A manifestación de incerteza do caso (7) ponse de manifesto a través do uso do adverbio “hipoteticamente” e, no caso (16), a partir da atribución do que se afirma a unha persoa allea ao propio discurso. En ambos os casos, a expresión de incerteza implica un punto de vista subxectivo. A maior parte de exemplos recollidos na listaxe, que están clasificados e analizados sucintamente nos bloques anteriormente descritos, poden ser incluídos en varias das categorías apuntadas. Isto é, como se observa no caso (9), pode destacarse a subxectividade na selección do exemplo, pero tamén pode ser analizado dende a perspectiva da modalidade discursiva valorativa, pois a selección do hiperónimo “herexía” implica a subxectividade na voz redactora do discurso lexicográfico.

- (1) **coro 5 Relixión** Cada unha das xerarquías nas que se clasifican os diferentes tipos de anxos. *Os querubíns forman o segundo coro.*

- (2) **doutrina** 2 Conxunto de principios da relixión cristiá expostos no catecismo. *Os cregos explican a doutrina.*
- (3) **epifanía** Festividade en que se conmemora a adoración do neno Xesús polos Reis Magos. *A Epifanía celébrase o día seis de xaneiro.*
- (4) **fillo, filla** 6 **Relixión** A segunda persoa da Santísima Trindade. *En Deus hai tres persoas: Pai, Fillo e Espírito Santo.*
- (5) **humanidade** 1 Natureza humana. *Humanidade e divindade de Cristo.*
- (6) **martirio** 1 Morte ou tortura que sofre unha persoa por non renegar da súa relixión ou dos seus ideais. *Padecer martirio. O martirio de Xesucristo.*
- (7) **médium** Persoa hipoteticamente dotada de facultades paranormais que lle permiten provocar fenómenos parapsicolóxicos ou actuar como enlace entre o mundo dos vivos e o dos espíritos.
- (8) **natividade** 1 Nacemento, especialmente de Xesús, da Virxe ou de san Xoán Bautista. *No Nadal celébrase a natividade de Xesús.* 2 Festa que se celebra o vinte e cinco de decembro, na que se conmemora o nacemento de Xesús. *Asistiron á eucaristía para celebrar a Natividade.*
- (9) **nestorianismo** **Relixión** Herexía de Nestorio, patriarca da igrexa no século V, segundo a cal en Cristo coexisten dúas persoas, a divina e a humana. *O nestorianismo negaba a maternidade divina de María.*
- (10) **omnipotencia** Calidade de omnipotente. *A omnipotencia de Deus.*
- (11) **omnipotente** Que ten un poder absoluto ou ilimitado. *Deus é omnipotente.*
- (12) **omnipresente** 1 Que está presente en todas as partes ao mesmo tempo porque ten o don da ubicuidade. *Deus é omnipresente.*
- (13) **rezar** 1 Dicir [unha oración] de palabra ou mentalmente. *Rezou un rosario á Virxe.*
- (14) **sábado** Día de semana que segue ao venres, último na consideración relixiosa. *O sábado e o domingo son días de lecer.*
- (15) **salvación** 1 Acción e efecto de salvar ou salvarse, especialmente, de conseguir a gloria eterna. *Para a salvación da alma. A salvación dos feis.* 2 Aquilo que salva ou que serve para salvarse. *Aquel transplante foi a súa salvación*
- (16) **ubicuitario, ubicuitaria** **Relixión** Dunha rama luterana que sostén que Xesucristo está presente na eucaristía, como en todas as partes, polo don da omnipresenza e non pola transubstanciación. *Doutrinas ubicuitarias.*
- (17) **ubicuo, ubicua** 1 Que está presente en todas as partes ao mesmo tempo. *Deus é ubicuo.*

A pesar de todo, apréciase unha vontade por evitar a proxección de definicións tendenciosas ideoloxicamente, sobre todo visible cando se establece a comparación entre este repertorio e o *Diccionario de la Lengua Española (DLE)* na súa última edición, actualizada en liña ata 2018. A comparación co *DLE* interesa en canto que o diccionario da RAE e a ASALE constitúe un referente lexicográfico no

ámbito do español, pero ten sido obxecto de críticas en canto á súa tendencia ideolóxica conservadora. Por este motivo, resulta relevante observar como outras institucións máis novas coma a RAG interveñen na proxección dun novo discurso lexicográfico dentro do ámbito nacional. Non se trata de medidas implementadas sistematicamente, senón trazos de obxectividade que agroman de xeito ocasional. Por exemplo, poderíamos mencionar neste grupo de decisión máis avanzadas o feito de lematizar elementos de gran relevancia en diversas relixións (*talmud*); non incluír na macroestrutura voces obsoletas privativas da moral conservadora (*incasto, incasta*); ou non manter nalgúns casos acepcións específicas para a relixión católica, como por exemplo *himno*; ou sentidos especialmente interpretados en clave católica (*morte*). Do mesmo xeito, é importante destacar a, en xeral, adecuada marcación temática do *DRAG* fronte a algunhas eivas visibles no *DLE* (23). Tamén se pode entender neste intento de obxectividade o uso de hiperónimos neutros coma *condición* ou *calidade* en lugar doutros aferrados ás raíces do catolicismo coma *virtude*, que si utiliza o *DLE* por exemplo en *humildade*. Neste mesmo sentido, fronte ao uso de hiperónimos como *secta* ou *heregía* que mantén o *DLE*, o *DRAG* trata de buscar hiperónimos máis neutros e descritivos coma *movemento teolóxico* (18). Destaca tamén a modalización epistémica de incerteza nalgúns fenómenos que no catolicismo se toman como dogmas ou que tradicionalmente foron aceptados sen discusión, como por exemplo a identificación entre o catolicismo e a verdadeira forma de culto. Nalgún dos artigos que conforman o corpus analizado obsérvase que se introduce un matiz cunha estratexia de modalidade epistémica de incerteza, como por exemplo o uso de participios epistémicos de incerteza que afastan o suxeito enunciador da veracidade do enunciado (19), este trazo tamén se observa nas últimas edicións do dicionario da RAE. No caso de *infiel* ademais resulta relevante o exercicio de equidade que se leva a cabo en canto que nos exemplos tamén se abre á percepción doutras formas de culto. Outro trazo que xorde na comparación co *DLE* é a busca de obxectividade a través da voz enunciativa e da persoa verbal empregada. En relación con isto, chama a atención o uso que o *DLE* fai da terceira persoa do plural cando quere afastarse de determinada ideoloxía ou práctica, adquirindo ao mesmo tempo un ton despectivo do que carece o *DRAG* (20). No que se refire á modalización discursiva, pódese mencionar tamén a ausencia de modalidade valorativa que si persiste no *DLE*, como é o caso de *islamismo*. Na obra da RAE e a ASALE indícase que é unha ideoloxía que subxace ao *fundamentalismo* islámico. Cando se busca o termo *fundamentalismo* queda explícito na definición o adxectivo “intransigente”, que non aparece no caso do *DRAG*. Finalmente, corresponde tamén destacar nos avances na microestrutura no relativo á presentación das relixións o feito de incluír varios exemplos nos que se visibilicen diferentes formas de culto (21). Este último exemplo é útil precisamente para amosar que estas medidas non están implementadas dun xeito sistemático senón casual, en función da persoa que se encargue da redacción de determinado artigo, pois no caso de *rito*, por poñer un exemplo, o *DRAG* só proporciona tanto na primeira

como na segunda acepcións un contexto de uso relativo ao catolicismo (*Casou polo rito católico, Os ritos da Pascua*).

(18) **arianismo Relixión** Movemento teolóxico, fundado por Ario no século IV e condenado no Concilio de Nicea, segundo o cal Cristo fixo de mediador na creación, pero está subordinado ao Pai e non é eterno coma el nin da súa mesma natureza. *O arianismo tivo unha gran difusión na cristiandade.*

(19) **infiel** 2 Que non segue a relixión considerada como verdadeira. *Os pobos infieis.* Tamén substantivo *Os musulmáns predicán a guerra contra os infieis.*

(20) **integrismo (DRAG)**: Tendencia política ou ideolóxica que defende a orde social, as ideas, valores e institucións tradicionais. *Despois daquel discurso, quedou claro o seu integrismo.*

integrismo (DLE) 1 m. Actitud de certos sectores religiosos, ideolóxicos o políticos, que defienden la intangibilidad de un sistema, especialmente religioso.

(21) **liturxia Relixión** Conxunto de cerimonia establecidas por unha igrexa e destinadas ao culto. *A liturxia católica. A liturxia anglicana.*

(22) **morte (DRAG)**: 1 Fin da vida. *Chorar pola morte dun ser querido. A morte chegoulle de moi vello. Onte fixo un ano da súa morte. A morte das células, dos tecidos etc.*

muerte (DLE): 2. En el pensamiento tradicional, separación del cuerpo y el alma.

(23) **virxe (DRAG)**: 2 **Catolicismo.** *María, a nai de Xesucristo.*

virgen (DLE): 3. f. por antonom. *María Santísima, madre de Dios.*

Para rematar este apartado é preciso referirse en termos cuantitativos á marcación do léxico relixioso que forma parte do corpus textual empregado nesta investigación. Do total de 808 artigos lexicográficos, 270 corresponde nunha ou varias acepcións a temáticas relixiosas ou teolóxicas. Deste total de 270 non todas se marcan correctamente. Seguindo a Haensch, Wolf, Ettinger e Werner (1982: 482) diferenciaremos materia e especialidade dentro da materia. Neste caso, materia (a marca temática xeral) poderá ser *relixión (teoloxía)* aparece de forma moi illada e non se contempla nas opcións de busca avanzada do *DRAG* en liña); a marca específica de especialidade só poderá ser *catolicismo* (o *DRAG* non inclúe a marca **cristianismo**), pois recordemos que no *DRAG* só se recollen as seguintes marcas referidas ao ámbito relixioso: *antigüidade clásica* (que non analizamos, pois a relixión é un tema tanxencial nunha temática máis ampla), *catolicismo* (a listaxe completa de artigos lexicográficos marcados deste xeito pode recuperarse a partir da busca avanzada no *DRAG*, que indica que só 149 artigos son marcados deste xeito en todo o dicionario), *mitoloxía* (que tampouco se contempla nesta investigación polo mesmo motivo que *antigüidade clásica*), e *relixión* (marca baixo a que se recollen un total de 255 artigos en todo o dicionario).

A continuación resúmense os datos principais acadados nesta investigación sobre a marcación na temática relixiosa:

De aproximadamente 60000 artigos totais do *DRAG*, só 255 aparecen recollidos baixo a marca *relixión* e 149 baixo a marca *catolicismo*, o que supón un 0,2% do total de artigos do dicionario.

Non se contemplan marcas específicas para outras relixións fóra do catolicismo (como insistimos ao longo da análise, non se contempla tampouco a marca cristianismo), só marcas que fan referencia a historia antiga e mitoloxía, pero non relativas a relixións actualmente activas.

Dos 808 artigos lexicográficos que compoñen o corpus desta investigación, 270 corresponden nunha ou varias acepcións á temática relixiosa, polo que está claro que a marcación desta temática é deficiente, tendo en conta que só aparece en 255 casos do total da obra (60000) e en 70 dos 270 recollidos. É dicir, o *DRAG* só presenta a marca *relixión* nun 0,4% dos seus artigos. No corpus desta investigación, sobre os 270 identificados como temática relixiosa só o 26% están así marcados no dicionario.

En relación coa marca *catolicismo* no corpus propio, só 43 aparecen con esta marca específica sobre os 270 artigos identificados dentro da temática relixiosa, é dicir, o 16%.

En conclusión, en canto á marcación temática e específica da relixión católica no *DRAG*, resulta evidente que é preciso realizar unha revisión completa e sistemática. Carece de sentido que artigos como *evanxeo* non aparezan marcados nin coma relixiosos nin coma católicos, e si outros como *evanxeliario*, por poñer un exemplo. Habería que tomar unha decisión sobre a pertinencia de marcar tema xeral e marcas específicas para cada relixión, xa que carece de sentido distinguir exclusivamente o catolicismo. Por outra banda, resulta revelador que do total de case 60000 entradas do *DRAG* só 255 estean marcadas como propias da relixión, pois xa no corpus propio de 808 identificáronse máis casos de léxico directamente relacionado con esta temática relixiosa. A marcación deficiente participa na construción do catolicismo como relixión por defecto, incluso fronte á consideración doutros cultos cristiás (non católicos) pois analizáronse exemplos nos que tamén quedaba patente a consideración subsidiaria ou negativa de doutrinas cristiás coma o protestantismo. Así mesmo, a análise de marcas tamén indica que non se contemplan marcas específicas para outras relixións, aínda que algunhas como a musulmá teñen moita presenza no repertorio. Isto reflicte a permanencia do tratamento singularizado para o catolicismo, que se erixe así como a forma de culto singularizada. Certamente, a análise cualitativa revela que non existe un tratamento pexorativo do resto de relixións posto que non se manifesta a modalidade apreciativa ou valorativa, pero é preciso mellorar a sistematicidade na marcación e nas restricións do significado para romper coa idea de relixión católica como relixión por antonomasia.

3.2. Ideoloxía política

Son numerosos os estudos que analizan a presenza de ideoloxía política nos dicionarios monolingües e, no relativo á lingua española, como tamén acontecía na temática relixiosa, existe unha certa tradición nestas investigacións metalexiconográficas. Unha parte importante desta tradición centrouse en dicionarios históricos ou tamén denominados dicionarios de autor, nomeadamente o repertorio de Ramón Joaquín Domínguez (1845-1846). Entre estes traballos destacan os de Seco (1983), Esparza Torres (1999) e, máis recentemente, Quilis Merín (2014). Por suposto, a política como temática especialmente sensible a translucir ideoloxía tamén foi abordada nos traballos de carácter xeral xa mencionados no capítulo introdutorio.

Centrando xa a análise no *DRAG*, é preciso retomar a idea da fundación tardía desta institución, a comezos do século xx, e, sobre todo, recordar que nos seus principios fundacionais confluían os principios básicos do galeguismo. Manuel Murguía defendía o programa xa iniciado do Rexurdimento e o Rexionalismo, e outra das liñas iniciadoras partía das sensibilidades das persoas migrantes de Galicia en América, en concreto en Cuba. O obxectivo fundamental era outorgar visibilidade e recoñecemento á lingua e a cultura galegas, polo que a súa orientación ideolóxica na infraestrutura do dicionario dificilmente pode coincidir con outras institucións como a RAE, que perseguían a pureza, unidade e glorificación lingüística do español como lingua nacional. Por suposto, este feito é ben determinante nos resultados obtidos nesta investigación xa que, fronte á ideoloxía conservadora e reaccionaria xeral das obras da RAE, o *DRAG* reflicte na dimensión política unha ideoloxía máis aberta e progresista.

No que atinxe á macroestrutura, pode ser interesante poñer de manifesto que o equipo de redacción do *DRAG* está atento ás novidades que acontecen no ámbito político e social, como demostran as continuas actualizacións do repertorio. Estas modificacións están recollidas por orde alfabética (e con data de inclusión ou modificación) no recurso dispoñible en liña a través da web oficial da RAG. No que respecta á temática política, entre esas actualizacións recentes están: *moción de censura* (frase engadida o 21/febreiro/2018), *coalición* (modificada o 15/xuño/2018), *clasismo* (nova entrada engadida o 13/xuño/2018), *cidade estado* (frase engadida o 16/abril/2018), *migrante* (nova entrada engadida o 26/xaneiro/2018), *rexedor municipal* (frase engadida o 19/xuño/2018) ou *xenocida* (15/febreiro/2018), entre outras que directa ou indirectamente se poden enmarcar nesta temática. Con esta reflexión quérese destacar o feito de que, pese á pequena dimensión do *DRAG* en comparación con outros dicionarios institucionais, como o elaborado pola RAE e a ASALE, o proceso de incorporación de novas voces e de modificación das definicións é áxil e

está en consonancia coa realidade social coetánea, o que resulta sen lugar a dúbidas unha vantaxe en termos de actualización do dicionario. Con todo, tamén se percibe a ausencia como lema dalgunha voz amplamente utilizada en galego no eido político como pode ser *facha* como uso despectivo para referirse a *fascista*, aínda que é preciso realizar un estudo máis polo miúdo do lemario para detectar eivas relevantes.

No que respecta á microestrutura é preciso referirse en primeiro lugar ao tema da marcación. O *DRAG* incorpora unha marca específica para os significados que se encadran no ámbito político, pero a busca avanzada por marcación revela que só inclúen esa marca política 47 artigos lexicográficos dos preto de 60000 que actualmente conforman o lemario deste repertorio lexicográfico. Se ben nalgúns casos proporcionan contornos da definición nos que si se especifican informacións que adscriben tematicamente (por exemplo, en *abertzale* indícase entre corchetes que é un “movemento político e social”), a incorporación de marca temática resulta moi deficiente. Do total dos 808 artigos do corpus compilado nesta investigación, 138 encádranse directamente na temática política. Polo tanto, como mínimo e tendo só en conta este corpus propio, o número de marcas específicas de temática política debería ser superior a 138, o cal choca cos 47 que recolle a totalidade do dicionario. Se no caso da relixión a presenza ou ausencia de marca resultaba determinante dende o punto de vista ideolóxico, sobre todo no relativo ás marcas específicas, no tema político esta marcación temática non é interpretable en termos de ocultación ou priorización de determinadas orientacións políticas.

Antes de abordar o segundo enunciado da definición convén comentar un exemplo de *organización de acepcións* no *DRAG* que, enfrontado ao mesmo artigo do *DLE*, pon de manifesto non só a maior claridade na definición, senón tamén o esforzo por evitar a inclusión superflua de informacións que poden resultar confusas, descontextualizadas ou imprecisas. En concreto, trátase do caso de *comunismo* (24). Este exemplo tamén é ilustrativo en canto que resume en certo modo o xeito en que *DRAG* e *DLE* interpretan e proxectan segmentos da realidade política; o primeiro de xeito claramente progresista e igualitario e o segundo dunha forma máis conservadora no que se refire a estrutura social e económica.

(24) **comunismo** (*DRAG*) Doutrina económica, política e social que aspira á eliminación do sistema capitalista e a superación da loita de clases, propugnando a propiedade colectiva dos medios de produción e a xustiza social. *Avanzar na construción do comunismo.*

comunismo (*DLE*) 1. M. Doctrina que establece una organización social en que los bienes son propiedad colectiva. 2. M. Movimiento y sistemas políticos, desarrollados desde el siglo XIX, basados en la lucha de clases y en la supresión de la propiedad privada de los medios de producción.

O artigo lexicográfico para *comunismo* ten un tratamento no *DRAG* de acepción única, o cal xa delimita unha única realidade política, económica e social; fronte a esta definición, o *DLE* divide en dúas creando dese xeito unha certa confusión conceptual. Por outra banda, ademais da referencia á “eliminación do sistema capitalista” (ausente no *DLE*), o dicionario da RAG explicita que se trata da “superación” da loita de clases, ao contrario que o *DLE* que só indica que se basea nesta loita (como se a perpetuase) e que se limita a insistir na supresión da propiedade privada, amosando así a súa principal preocupación. Poderíamos resumir que o RAG ten unha perspectiva aberta (“propiedade colectiva”) fronte á proxección da ideoloxía comunista en termos negativos e de privación social (“supresión de la propiedad privada”).

Xa en canto ao segundo enunciado da definición, a análise do corpus pon de manifesto o carácter progresista e crítico do equipo de redacción deste dicionario no ámbito político, sobre todo se o comparamos co *DLE*.

a. Sen desvirtuar a realidade, a ausencia de modalidade valorativa e *a presentación obxectiva e plural* achegan este repertorio lexicográfico ás máximas de neutralidade que require a moderna técnica lexicográfica. Se ben é certo que moitos dos elementos da redacción que contribúen a esta proxección non tendenciosa da realidade non son visibles facilmente polo conxunto das persoas que habitualmente consultan o dicionario, a análise do discurso do *DRAG* si permite defender esta postura. Por exemplo, no caso da segunda acepción de *indio, india* (25) pódese ver como en lugar de referirse a “descubrimiento” de América a definición recolle o termo *conquista*, que xa non implica o achado dalgo oculto, senón a posesión e imposición por medio da violencia e das armas. Tamén resulta especialmente curiosa a definición de *intervencionismo* (26) na acepción de política económica, pois no *DRAG* non se establece a separación entre os poderes públicos e a sociedade civil (que se define en canto ao carácter privado fronte ao ámbito estatal do público), como si se recolle no *DLE*, polo que no repertorio da RAG a visión resulta máis próxima ao ben común que no dicionario da RAE e a ASALE. Esta visión máis crítica do privado reflíctese con claridade na segunda acepción de *monopolio* (27), especialmente no contraste coa definición do *DLE*. O primeiro expón de forma sinxela o concepto namentres que o segundo lexitima a realidade codificada especificando informacións innecesarias coma o feito de que a “concesión” sexa outorgada pola “autoridad competente”. Ademais, neste mesmo artigo lexicográfico pódese observar como o *DRAG* non emprega eufemismos ao tratar da imposición dos monopolios, fronte ao tratamento non só lexitimista senón intencionadamente arcaico da mesma definición no *DLE*. Esta maior claridade das definicións no *DRAG* en materia política tamén queda patente no exemplo (28) e no (29), posto que neste último resulta clave a introdución do matiz *independencia política*.

b. Outro trazo do discurso lexicográfico de temática política no DRAG é o *uso dun léxico progresista, máis sensible á pluralidade de identidades*. A análise do segundo enunciado da definición tamén detectou que no caso do DRAG resulta habitual o emprego de expresións como “soberanía” en referencia ao pobo, sen dúbida nunha liña máis progresista, non clasista e sensibilizada coa realidade das clases populares. Son frecuentes nas definicións os termos que remiten á perda de liberdades (como *ditadura*) ou ao exercicio desta liberdade, coma por exemplo o caso de *democracia* (30). Tamén se aprecia este carácter máis aberto en artigos como *nacionalismo*, que no DLE reciben un tratamento de escepticismo (“ideología de un pueblo que, afirmando su naturaleza de nación, aspira a constituirse como Estado”) fronte á modalidade epistémica de certeza que pode presentar no DRAG esta mesma definición: “doutrina política que, no caso das nacións estado, defende a liberdade da comunidade nacional na decisión de forma política que quere adoptar para si”.

c. Finalmente, tamén se percibe en xeral unha *baixa incidencia nas definicións de comentarios valorativos* que, coma no caso da temática relixiosa, tradúcese na ausencia xeral da modalidade apreciativa. Os exemplos máis notables, que serven tamén para pechar a nómina de exemplos comentados do corpus, son os de *conservador, conservadora* (31) e o de *revolución* (32). En (31) pode observarse que a definición do DLE contrapón en *conservador* a orde social aos cambios radicais, o cal implica certa violencia ou extremismo. Sen embargo, o DRAG fala de “reformas” e non de cambios radicais, co que non achega o matiz violento ou de descontrol social. O mesmo matiz de violencia engádese no DLE na definición de *revolución* (32), fronte á definición do DRAG que non remite a “violencia” senón a cambio “brusco”, que non se refire máis ca o carácter inesperado. Ademais, os exemplos, as textualizacións dos lemas, contribúen no DRAG a reforzar esta ideoloxía progresista descrita (32).

(25) **indio, india** Relativo ou pertencente aos pobos indíxenas que habitaban América antes da conquista europea. *Costumes indios. Traxe indio.*

(26) **intervencionismo** (DRAG) **Política** Doutrina que defende a intervención do Estado en todos os sectores da economía nacional. *O presidente declarouse partidario do intervencionismo. O intervencionismo do Goberno está provocando un gran descontento nun sector da empresa.*

intervencionismo (DLE) m. Tendencia de los poderes públicos a intervenir en asuntos que competen a la sociedad civil, especialmente en el ámbito económico.

(27) **monopolio** (DRAG) Situación comercial na que unha empresa controla de maneira exclusiva o comercio dun determinado produto fixando os prezos. *O Estado xa non ten o monopolio da venda do tabaco. Unha cooperativa que ten o monopolio da compra da produción vinícola.* **2 por extensión** Grande empresa que impón esta situación. *O poder político tende a favorecer o establecemento de monopolios.*

monopolio (DLE) **1.** m. Concesión otorgada por la autoridad competente a una empresa para que esta aproveche con carácter exclusivo alguna industria o comercio. **2.** Convenio hecho entre los mercaderes de vender los géneros a un determinado precio.

(28) **referendo** (DRAG) Votación directa dos cidadáns dun país para dar a súa opinión sobre unha cuestión importante. *Celebrouse un referendo sobre a integración do estado nunha alianza militar.*

referéndum m. Procedimiento por el que se someten al voto popular leyes o decisiones políticas con carácter decisorio o consultivo.

(29) **independentismo** (DRAG) Movemento que propugna a independencia política dun territorio. *Pasquale Paoli, líder do independentismo corso no século XVIII, loitou contra os xenoveses e os franceses.*

independentismo (DLE) m. Movimiento que propugna o reclama la independencia de un país o de una región.

(30) **democracia** (DRAG) **1** Forma de goberno na que a soberanía pertence ao pobo, que elixe os seus representantes mediante eleccións libres. *A democracia esixe participación cidadá.*

democracia (DLE) f. Forma de goberno en la que el poder político es ejercido por los ciudadanos.

(31) **conservador, conservadora** (DRAG) **1** [Persoa, organización] que defende os valores tradicionais, fronte aos que propugnan reformas. *Un líder conservador. Partido conservador. Teoría conservadora.*

conservador, ra (DLE) adj. En política, especialmente favorable a mantener el orden social y los valores tradicionales frente a las innovaciones y los cambios radicales.

(32) **revolución** (DRAG) **1** Cambio profundo e brusco das estruturas políticas, sociais e económicas dunha sociedade. *Había quen pensaba que só unha revolución permitiría o desenvolvemento do país.* **2** Levantamento que procura un cambio deste tipo. *A Revolución dos Caraveis.*

revolución (DLE) **2.** Cambio profundo, generalmente violento, en las estructuras políticas y socioeconómicas de una comunidad nacional. **3.** Levantamiento o sublevación popular.

3.3. Cuestións de xénero

Os recentes traballos de Russell (2012, 2018a, 2018b) para a lexicografía anglosaxoa permiten defender o crecente interese da metalexicografía na abordaxe analítica e historiográfica do dicionario dende o feminismo, non só no caso do español, senón como preocupación en estudos doutras linguas. O novo pulo feminista vén fortalecido pola popularización social da crítica androcéntrica e pola vontade de emancipación

dos grupos minorizados, pola intención de obter verdadeiro recoñecemento para todos os xéneros, unha vez superado o debate sexo/xénero e aceptada a multiplicidade de identidades. No ámbito hispanofalante, a representación da muller e das diferentes identidades sexuais e de xénero no dicionario académico foi, e continúa a ser, un tema constante na investigación lexicográfica con perspectiva feminista (Mediavilla Calleja 1998; Vargas Martínez 1998; Aliaga Jiménez 2000; Calero Fernández 2002 e 2014; Lledó Cunill, Calero Fernández & Forgas Berdet 2004; Cabeza Pereiro & Rodríguez Barcia; Díaz Llorca & Díaz Llorca 2017). Pero, na liña do que acontece cos estudos xerais de lexicografía crítica relativos ao galego, para os dicionarios monolingües en lingua galega non existen estudos específicos que afonden en cuestións de xénero coa excepción da análise puntual de Hermida Gulías (2010) sobre os dicionarios Xerais de 2006 e 2009 e o da editorial Ir Indo na súa versión dixital de 2008. Iso non quere dicir que por parte da Real Academia Galega non exista unha preocupación polo tratamento do léxico relativo a cuestións de xénero, pero si condiciona que no dicionario da RAG non se problematizaran aspectos directamente ligados co sexismo como a revisión global da obra a partir das indicacións da linguaxe inclusiva. Isto é, aínda que o *DRAG* permanece alerta na introdución de lemas como *transfobia* e outras cuestións relativas ás identidades de xénero, continúa a empregar *home* nas súas definicións para referirse a homes e mulleres, e insiste no uso do masculino xenérico, como se verá máis adiante.

Por outra banda, e antes de abordar a análise das cuestións de xénero en función da estrutura do dicionario, tamén hai que sinalar que o *DRAG*, ao igual que o *DLE*, adoita ser obxecto de críticas de carácter mediático e, en xeral, non especializadas e pobremente fundamentadas na análise lexicográfica. Non é infrecuente ver nas redes sociais críticas ao mantemento no RAG de usos despectivos para palabras como *cadela* ou *paxara* que nas súas versións masculinas teñen usos ben distintos. O feito é que nestes casos o dicionario non pode eliminar eses usos pois están vivos e teñen dependencia da cultura machista que os xestou, pero si marcalos correctamente como pexorativos e ofrecer información pragmática adicional (como de feito fai nos casos sinalados). É dicir, a crítica especializada debe atender a todos os aspectos que a técnica lexicográfica permite matizar e non deixarse levar por movementos discutibles á luz do argumentario científico. Si poderían ser obxecto dunha crítica máis refinada outras palabras deste grupo, marcadas como pexorativas, como *pécora* (43), que na actualidade ten un uso moito máis amplo que o da “muller que accede facilmente a manter relación sexuais”, como forma de referirse a mulleres maliciosas ou con malas intencións. Neste caso, o dicionario debe reformular o mantemento de determinadas acepcións cuxo uso real adquiriu outra deriva.

Pasando xa propiamente á análise, e do mesmo xeito que as dúas áreas temáticas anteriormente abordadas (relixión e política), os aspectos de xénero posúen tamén un carácter temático transversal. Se no caso da relixión existen temas sumamente ligados, como as cuestións sociais vencelladas á moral ou aos aspectos éticos; e no caso

da política existen outras áreas vinculadas como a economía ou incluso a filosofía; as cuestións de xénero constitúen un tema tan amplo que toca absolutamente todos os artigos lexicográficos de calquera dicionario. Isto é, dende o momento en que o proceso de lematización se estandarizou, no caso de substantivos e adxectivos a partir do masculino xenérico, outorgouse prioridade ao masculino fronte ao feminino, incluso en contra da lóxica alfabética. Por outra banda, o proceso de lematización tamén implica escolla e toma de decisións sobre os neoloxismos que se incorporan, e neste sentido hai que deterse no estudo non só de voces que incorporan moción de xénero e, polo tanto, forma normativa para o feminino, senón voces que refiren novas realidades sociais en relación co xénero e coa diversidade de identidades. Polo tanto, baixo a etiqueta xeral de cuestións de xénero trataranse neste apartado os temas relativos á visibilidade e representación da muller así coma o tratamento da diversidade sexual e a identidade de xénero.

Dentro do artigo lexicográfico, xa no que se refire á microestrutura, no primeiro enunciado da definición é preciso observar a marcación como estratexia lexicográfica para manter no lemario voces claramente pexorativas pero vivas no uso. A cuestión aquí será analizar se presentan ou non a marca pragmática, é dicir, se o dicionario proporciona claves para coñecer verdadeiramente o que o seu uso supón. Así mesmo, a propia redacción das definicións resulta afectada polo tema de xénero, pois existen dous puntos fundamentais nos que é preciso fixarse para realizar unha análise do discurso lexicográfico dende esta perspectiva: o primeiro é o uso do masculino xenérico como principal voz enunciadora nas definicións e o segundo remite ao uso de formas como *home* para facer referencia a todos os sexos e identidades de xénero. Finalmente, na selección de exemplos tamén funcionará como elemento que traslada inevitablemente unha visión do mundo no que a caracterización e rol máis ou menos activo dos homes fronte as mulleres será determinante para a proxección ideolóxica da obra.

Polo tanto, a análise do discurso lexicográfico en función das cuestións de xénero ten que ter en conta, como mínimo, a análise da lematización na macroestrutura, a análise da marcación no primeiro enunciado da definición, a análise da propia definición e os exemplos na microestrutura. Este repaso aos mínimos que ha de coidar un dicionario para non caer no sexismo tamén foi exposto, grosso modo, por Hermida Gulías (2010: 89-99) que agrupou os fenómenos en tres bloques: a entrada, a definición e os exemplos. No relativo á macroestrutura do *DRAG*, coma o resto de dicionarios, lematízanse adxectivos e substantivos dende o masculino, coa recente novidade de que no recurso electrónico é posible realizar a busca a partir da forma feminina, que remitirá ao lema con moción de xénero. Tamén en canto á macroestrutura, pero esta vez en canto ás voces que pasan a formar parte do lemario e, en especial, dos neoloxismos que o repertorio vai incorporando, é preciso destacar a introdución de léxico moi presente no discurso feminista actual como *apoderamento*. Estas voces incluso foron obxecto do interese mediático, xa que se recolleu con aplauso a nova. A información foi recollida no *Diario de Pontevedra* o 5 de novembro

de 2018, un mes despois de que o termo fora introducido no dicionario, e ese mesmo día tamén aparecía no *Faro de Vigo* baixo o titular “A revolución feminista ‘apodérase’ do dicionario da RAG”. Pero máis aló do efecto mediático, un repaso á listaxe de actualizacións recentes do *DRAG* amosa a importancia que están a adquirir os termos propios da temática transversal de xénero, con subtemas como as identidades sexuais ou o léxico feminista, xa que o Seminario de Lexicografía da Real Academia Galega tamén decidiu incorporar en 2018 termos como *transexualidade*, *transxénero* ou *transfobia* e expresións como *violencia de xénero*.

No que atinxe ao proceso de lematización, xa se comentou o avance que supón que o recurso web da RAG permita a busca a partir do feminino nos lemas con moción de xénero. Con todo, hai que insistir no feito de que a estandarización técnica do proceso de lematización perpetúa o tratamento subsidiario do feminino fronte ao masculino e que, en realidade, nos dicionarios dixitais este escollo sexista podería saltarse coa duplicación de entradas, que non implicarían o incremento en páxinas que si pode ser argumentado no caso de obras físicas. Por outra banda, tamén en canto ao lemario, cómpre sinalar que o Seminario de Lexicografía da RAG, encargado da redacción e actualización do repertorio, está atento ás novidades que dimanan dunha sociedade en progreso no que se refire ao recoñecemento da muller, da diversidade sexual e da diversidade na identidade de xénero. Dentro do corpus analizado é importante mencionar a incorporación recente (2018) de voces como: *apoderamento*, *apoderar*, *cisxénero*, *gai*, *gay*, *transexualidade*, *transxénero* e *transfobia*. En todos os casos as definicións destes novos termos acóllense aos principios dunha técnica lexicográfica con intención de neutralidade na que prima a ausencia de modalización discursiva, como se observa nos exemplos que van do (33) ao (37), nos que incluso se emprega a textualización do lema a modo de reivindicación en termos de igualdade. En canto á inclusión dos termos *cisxénero*, *transxénero* e *transfobia*, chama a atención que aínda non estean recollidos no *DLE* da Real Academia Española, o que pon de manifesto un xeito menos proactivo de xestionar os neoloxismos na institución española. Tamén resulta relevante a comparación entre a definición de *transexual* que proporciona o *DRAG* e a que recolle o *DLE* en canto a como se comportan os verbos “ter (a convicción)” fronte “sentir” en termos da seguridade que proxectan sobre a decisión e estado das persoas transexuais, sendo o *DRAG* o que maior nivel de confianza lles confire.

- (33) **cisxénero** Que se recoñece na identidade de xénero que lle foi atribuída ao nacer en función do seu sexo. *Asumir como modelo social de referencia o dos homes e mulleres heterosexuais e cisxénero é unha postura reduccionista.*
- (34) **gai** Persoa que sente atracción sexual por outras do seu mesmo sexo. *Denuncian que aínda existen terapias de tratamento para gais.*
- (35) **transexual** (*DRAG*) [Persoa] que ten a convicción de pertencer ao sexo oposto, cuns caracteres fisiolóxicos que aspira a ter ou que xa adquiriu por

medio da cirurxía e dun tratamento hormonal. *Apoia as reivindicacións das persoas transexuais.*

transexual (DLE) 2. Dicho de una persona: Que se siente del sexo contrario, y adopta sus atuendos y comportamientos.

(36) **transxénero** Que ten unha identidade de xénero distinta á que lle foi atribuída ao nacer en función do seu sexo. *Foi presentado polo conselleiro de educación o protocolo para o alumnado transxénero. O dereito á non discriminación das persoas transxénero.*

(37) **transfobia** Animadversión cara ás persoas transxénero e transexuais. *A transfobia provoca condutas intolerantes, discriminatorias e mesmo violentas.*

No relativo á análise da microestrutura, en primeiro lugar é preciso fixarse na marcación. En xeral, o léxico despectivo está correctamente marcado no DRAG dende o punto de vista pragmático. Por exemplo, na selección do grupo de voces afíns que se definen como “muller que facilmente accede a manter relación sexuais” atópanse principalmente 10 artigos: *candongas, coira, coiruda, galdrapa, paxara, pécora, pelella, pendanga, puta, zolada*. Salvo no caso de *puta*, no que se engade a moralidade, no resto a definición é idéntica ao igual que a marcación pragmática (pexorativo) como recollen os exemplos do (38) ao (47). O que si varía en todos os casos é a textualización do lema onde se insiste no significado referido, en ningún caso utilizando o exemplo como forma de denuncia social metalingüística.

(38) **cadonga 4 pexorativo** Muller que accede facilmente a manter relacións sexuais. *Non te quero envolto con esas candongas.*

(39) **coira 2 pexorativo** Muller que accede facilmente a manter relacións sexuais. *Vas onda a coira esa?*

(40) **coiruda 2 pexorativo** Muller que accede facilmente a manter relacións sexuais. *Supoño que non se presentará alí con esa coiruda.*

(41) **galdrapa 3 pexorativo** Muller que accede facilmente a manter relacións sexuais. *Vírono pasar cunha galdrapa.*

(42) **paxara 3 pexorativo** Muller que accede facilmente a manter relacións sexuais. *A paxara esa chúchalle todos os cartos.*

(43) **pécora 2 pexorativo** Muller que accede facilmente a manter relacións sexuais. *Todas as fillas lle saíron unhas pécoras.*

(44) **pelella 5 pexorativo** Muller que accede facilmente a manter relacións sexuais. *É unha pelella, cada día vai cun home.*

(45) **pendanga pexorativo** Muller que accede facilmente a manter relacións sexuais. *Pendanga, que pareces unha pendanga!*

(46) **puto, puta 3 pexorativo** Muller sen moralidade que accede facilmente a manter relacións sexuais. *Esa é unha puta que se envolve con calquera.*

- (47) **zolada 5 pexorativo** Muller que accede facilmente a manter relacións sexuais. *Que lle queres a esa zolada!*

Se neste grupo de voces se recollen distintas formas de denominar as mulleres en función da súa vida sexual máis ou menos libre ou máis ou menos activa, nas culturas androcéntricas tamén se crearon multitude de formas para referirse ás mulleres maliciosas con connotacións sexuais; o galego presenta este mesmo padrón con voces como *lagarta* ou *lurpia*. Pese a que nestes exemplos sería sempre necesaria unha marca pragmática que indicase o seu uso despectivo, só no caso de *lagarta* o *DRAG* inclúe a marca “pexorativo”.

Dende logo, estas listaxes permiten afirmar o carácter non só androcéntrico, senón sumamente inicu no tratamento da sexualidade da muller na cultura galega, pois non se atopa na lingua a mesma variedade de formas para referirse despectivamente ao home que mantén relacións facilmente nin ao home malicioso con connotación tamén de apertura sexual. Este feito explícase tamén polo traslado tradicional do sexismo social ao discurso lexicográfico, aínda que o relevante neste caso é atender ao tratamento técnico que reciben estas entradas no dicionario. Neste sentido, dende o punto de vista da técnica lexicográfica, as definicións aparecen correctamente marcadas como usos pexorativos e, aínda que podería abrirse un debate sobre a pertinencia de mantelas no lecionario, a realidade de uso é a que prima. A marcación pragmática está ausente noutras voces deste grupo como *fulana* ou *rameira*, como se observa nos exemplos (48) e (49), aínda que si son despectivas no uso real, ao contrario de formas máis cultas como *meretriz* ou *prostituta*, que son relativamente alleas ao uso popular como insulto. Estes casos si poderían entenderse coma exemplos de marcación deficiente, aínda que como se observou, resultan minoritarios.

- (48) **fulano, fulana 2** prostituta. *Acompañábao unha fulana.*

- (49) **rameira** Muller que mantén relacións sexuais con alguén a cambio de diñeiro. *Acusábana de rameira e queriana lapidar.*

En canto ao segundo enunciado da definición, ademais da presenza destacable dalgún hiperónimo valorativo como “perversión” na definición de determinadas prácticas sexuais (*necrofilia*), interesa deterse nos aspectos propios da visibilización da muller. En canto a este aspecto, na redacción do 100% das definicións do *DRAG* emprégase o masculino xenérico salvo nos casos en que a realidade á que se cinga o sentido sexa especificamente feminina. Poñamos un exemplo para que se comprenda mellor: na busca da palabra *capitá* (forma feminina de *capitán*) remítese ao lema con moción de xénero, e neste inclúense as diferentes acepcións redactadas en masculino (“oficial”, “xefe”). De feito, na acepción 3 defínese como “xefe dun equipo deportivo” e dispónse inmediatamente un exemplo en feminino: “A capitá xogaba co número once”. A recomendación para evitar neste sentido a ocultación da muller na voz

enunciadora sería abandonar o uso do masculino xenérico nas definicións e optar por palabras abraguentes como “persoa”. Neste caso, por exemplo, podería optarse por “persoa que lidera un equipo deportivo”. O mesmo acontece en infinidade de exemplos que poderían ter solucións sinxelas, como en *festeiro, festeira* (51), no que podería substituírse “que é amigo de divertirse” por “que lle gusta divertirse”. O feito de visibilizar a muller na textualización do lema si pode ser positivo, pero sempre acompañado dunha modificación da voz enunciadora no que concirne ao uso do masculino xenérico referencial. Certamente, a situación empeora cando tanto a definición coma o exemplo só visibilizan os homes (50, 52, 53, 56, 57). Finalmente, tamén hai que sinalar que, nalgunhas ocasións, se utiliza o hiperónimo “persoa” nas definicións, especialmente nos contornos, o cal favorece a visibilidade da muller. Para continuar co campo léxico escollido, é interesante ver neste sentido os exemplos (54) e (55).

- (50) **carallán, carallana 1** Amigo de andar de festa e de bromas. *Tes uns amigos moi caralláns.*
- (51) **festeiro, festeira** Que é amigo de divertirse e andar de festa. *Unha rapaza moi festeira.*
- (52) **festexeiro, festexeira 1** Que é amigo de divertirse e andar de festa. *Éche un rapaz ben festexeiro, non che perde unha.*
- (53) **folieiro, folieira** Amigo de divertirse e andar de festa. *Pasámolo moi ben con eles porque son uns folieiros.*
- (54) **garuleiro, garuleira** [Persoa] que é amiga de divertirse e das reunións buliciosas. *Con eses rapaces tan garuleiros nunca te aburres.*
- (55) **pándego, pándega** [Persoa] que ten graza, divirte ou inspira simpatía. *Os personaxes das súas películas son moi pándegos.*
- (56) **rexoubeiro, rexoubeira 2** Que é amigo de andar de troula, de esmorga. *Era o mozo máis rexoubeiro da redonda.*
- (57) **trouleiro, trouleira** Que é moi amigo de troulear. *É un mozo moi trouleiro.*

Aínda que o uso do hiperónimo *persoa* nos contornos das definicións podería evitar moito do sexismo do DRAG, obsérvase no corpus unha presenza asistemática que podería someterse a revisión nas actualizacións futuras.

Outro punto relevante que é preciso analizar no segundo enunciado da definición é o uso de *home* para abranguer todos os sexos. Este uso, xa analizado por Hermida Gulías (2010) noutros dicionarios do galego, persiste en multitude de definicións no DRAG. Unha busca parametrizada no DRAG indica que o substantivo *home* se emprega dentro da definición de 231 artigos lexicográficos, fronte aos 158 casos nos que se emprega *muller*. A diferenza vén, en xeral, non tanto por referirse de xeito singularizado ao grupo dos homes senón polo feito de que con *home* tamén se inclúe a muller. Dentro destes exemplos atópanse algúns como *abella*, no que ben podería

substituírse “colmeas feitas polo home” por “colmeas feitas polos seres humanos” ou o *can* no que podería substituírse “utilizado polo home na caza” por “utilizado polas persoas na caza”. En realidade, tanto “persoas” como “seres humanos” poderían funcionar como substitutos perfectamente válidos en todos os casos nos que con *home* quere facerse referencia ao conxunto da humanidade, e sería moi desexable este cambio para restrinxir o androcentrismo primixenio da cultura e a lingua. No corpus propio o uso de *home* con este significado totalizador ten unha presenza proporcional á do conxunto do dicionario e, ademais do caso de *can* xa comentado, destacan outros que se recollen nesta listaxe (58-63):

- (58) **carne Relixión 4** Parte material do home, por oposición co espírito, inclinada ao sensual e á luxuria. *Os pecados da carne.*
- (59) **ciencia Ciencias humanas** As que teñen por obxecto de estudo o home e a sociedade nos seus distintos aspectos e manifestacións. *A antropoloxía pertence ás ciencias humanas.*
- (60) **gnosticismo** Doutrina filosófica e relixiosa que profesaban algunhas comunidades dos primeiros séculos do cristianismo, que crían na salvación do home pola vía do coñecemento. *O principal centro do gnosticismo cristián do século II foi Alexandria.*
- (61) **humano, humana 1** Relativo ou pertencente ao home. *O corpo humano. 2* Que ten as características propias do home. *Ser humano. Raza humana.*
- (62) **microcosmos** O home, considerado como un pequeno Universo.
- (63) **natureza 1** Conxunto de todas as cousas e forzas que compoñen o mundo físico, especialmente todo o que existe sen intervención do home e que forma o medio onde este e o resto dos seres viven. *A natureza fornécenos do necesario para vivir. Vivir en contacto coa natureza. O home intenta dominar a natureza.*

En relación coas alternativas expostas anteriormente, en (58) podería reformularse a definición como “parte material do ser humano...”, en (59) “... a humanidade e a sociedade...”, en (60) “...salvación das persoas...”, en (61) “...pertencente ao ser humano...”, en (62) “A persoa...”, en (63) “...intervención das persoas...”. Outras solucións coma o uso de *quen* tamén se apuntan nos diversos manuais de linguaxe inclusiva dos que poden tomarse multitude de ideas para a redacción do discurso lexicográfico integrador.

Finalmente, resulta obrigado referirse a multitude de artigos lexicográficos que nas súas definicións manifestan a natureza inícuca da relación que a cultura e a lingua galegas estableceu entre homes e mulleres. A intervención lexicográfica con carácter inclusivo non pode afectar á veracidade do uso, pero si explicar mediante a correcta marcación o condicionamento pragmático dos significados ou visibilizar todas as identidades de xénero por igual mediante a eliminación de palabras con pretensións

xenéricas como *home*. Debe poñerse especial coidado na eliminación de aclaracións do significado que, lonxe de precisar o sentido contribúan a perpetuar imaxinarios obsoletos, como por exemplo a segunda acepción de *sedutor, sedutora* onde aínda se pode ler “persoa que seduce a outra, en particular, o home que seduce unha muller”. Así mesmo, tamén debe coidarse o mantemento de entradas duplas en canto ao xénero nas que unha das acepcións monoxénero se especializa para un sexo en función da intuición ou prexuízos da persoa que redacta a definición. É o caso de *modisto, modista* (64), na que a entrada con moción remite a persoas creativas fronte á acepción monoxénero en feminino que fai referencia ás mulleres que confeccionan ou amaían roupa. O masculino adquire así prestixio, pois un modisto parece non poder ser a persoa que fai amaños na roupa, pese a que existe esa realidade. Este tipo de entradas tamén debe revisarse. Con todo, o *DLE* non mellora este panorama ao manter unha entrada exclusiva en masculino para *modisto* coa aclaración non pertinente nin veraz de que a roupa que elabora destínase “principalmente a mulleres”. Neste exemplo, tanto o *DRAG* como o *DLE* empregan estratexias semánticas que degradan as mulleres: o primeiro a través de minimizar o labor da muller e o segundo a partir de representalas como persoas máis frívolas e consumistas, polo feito de capitalizar o destino da produción de moda.

(64) **modisto, modista** (*DRAG*) **1** Persoa que crea modelos ou vestidos orixinais de alta costura. *Un modisto galego de fama internacional.* **2 substantivo feminino** Muller que fai pezas de roupa ou as amaía. *Leveille unha tea á modista para facer unha saia. Lévalle o pantalón á modista para que lle suba a basta.*

modista (*DLE*) 1. m. y f. Persona que se dedica a hacer prendas de vestir o a crear modelos de ropa, principalmente para mujer.

modisto (*DLE*) m. Hombre que se dedica a hacer prendas de vestir o a crear modelos de ropa, principalmente para mujer.

Finalmente, e aínda que restan moitos aspectos da análise que necesariamente quedan fóra nesta ocasión por mor da dimensión do artigo, é preciso deterse nas textualizacións dos lemas como elementos a través dos que tamén se traslada ideoloxía sexista. En 2010, Hermida Gulías observaba tras a súa análise dalgúns dicionarios galegos publicados entre 2006 e 2009, que os exemplos visibilizaban nunha evidente maioría os homes. Tras a nosa análise, pódese concluír igualmente que o *DRAG* recolle tamén unha ampla maioría de exemplos protagonizados por homes ou nos que se emprega o masculino xenérico, o que potencia dende este elemento do artigo lexicográfico a invisibilidade da muller e do seu rol activo. Os exemplos son múltiples, tanto dentro do noso corpus como no conxunto do dicionario. A busca avanzada parametrizada no recurso web da RAG permite, por exemplo, cuantificar os casos en que no texto do exemplo aparecen (sen ter en conta o rol) algunhas formas como

rapaz/rapaza, home/muller, neno/nena, mozo/moza, señor/señora, meniño/meniña no conxunto do DRAG. Algúns dos resultados recóllense a seguir:

- Neno* en 476 exemplos fronte a *nena* que aparece en 50 exemplos.
- Home* en 446 exemplos fronte a *muller* que aparece en 174 exemplos.
- Rapaz* en 378 exemplos fronte a *rapaza* que aparece en 77 exemplos.
- Mozo* en 113 exemplos fronte a *moza* que aparece en 66 exemplos.
- Señor* en 49 exemplos fronte a *señora* que aparece en 13 exemplos.
- Meniño* en 11 exemplos fronte a *meniña* que aparece en 3 exemplos.

Polo tanto, independentemente dos roles asignados e do significado que ilustre cada exemplo, o certo é que no conxunto do dicionario as figuras masculinas son preponderantes. A análise cualitativa do noso corpus amosa ademais unha asignación de roles máis activos e comprometidos no caso dos homes fronte a roles máis submisos ou sexualizados no caso das mulleres (65-69).

- (65) **patriota** Persoa que ama e serve a súa patria. *Un bo patriota.*
- (66) **quebrantar 4** Abrir [algo] actuando con violencia sobre aquilo que o mantiña cerrado. *Os ladróns quebrantaron a porta para entraren.*
- (67) **ruborizar 1** Facer que [a unha persoa] se lle poña a cara colorada avergonzándoa. *Se miramos todos para ela, ruborizámola.*
- (68) **sensual 2** [Persoa] que busca todo aquilo que agrada ou causa pracer aos sentidos, en especial no aspecto sexual. *Ela é moi sensual.*
- (69) **superdotado** Que posúe calidades superiores ao normal, en particular no sentido intelectual. *Un neno superdotado.*

Non obstante, a pesar de que en materia de xénero o DRAG precisa revisar os seus exemplos en canto a presenza maioritaria de varóns ou en canto aos roles asignados, si se percibe una intención progresista nas novas incorporacións. Como xa se mencionou ao tratar os neoloxismos referidos á diversidade sexual e de xénero (33-37), son ilustrativos desta intención en xeral progresista da RAG os novos exemplos que ilustran algunhas das novas entradas, como o caso do que contextualiza (71) a terceira acepción de *apoderar* (introducida o 18 de xullo de 2018. Tamén se observa esta mesma intención de visibilizar os movementos feministas noutras voces da familia léxica como *apoderamento* (70). En ningún destes dous casos o DLE presenta exemplo, polo que non é un instrumento que use para tomar posición, como parece ser no dicionario da RAG.

- (70) **apoderamento Socioloxía** Proceso polo cal unha persoa ou grupo social adquiren os medios para fortalecer o seu potencial en termos económicos, políticos ou sociais. *Apoderamento feminino.*

- (71) **apoderar 3 Socioloxía** Facer poderoso ou forte [un individuo ou grupo social desfavorecido]. *Educar apoderando as mulleres e as nenas é fundamental para construír unha sociedade igualitaria e xusta.*

4. Conclusións

Unha vez admitida a realidade do dicionario como instrumento ideolóxico e aceptada a súa importancia na sociedade polo seu valor simbólico como aval normativo e case notarial, resulta necesario coñecer cal é a ideoloxía que os repertorios proxectan e como esta contribúe a perpetuar, combater ou impugnar determinadas construcións culturais da realidade. Neste artigo someteuse a análise o *Dicionario da Real Academia Galega* con fin de coñecer a repercusión da subxectividade na redacción dos seus artigos lexicográficos e así realizar unha diagnose do seu estado actual e propoñer algunhas recomendacións para a súa mellora en termos de neutralidade, de ser o caso. Tras a análise cualitativa e cuantitativa do corpus recollido, e tras establecer a comparación co *DLE* da RAE e a *ASALE*, pódese concluír que o *DRAG* confórmase dende o punto de vista ideolóxico como un dicionario debedor da tradición e cultura nas que foi xestado, pero progresista e atento ao cambio social contemporáneo. Isto é, na temática relixiosa persiste a representación do catolicismo como forma de culto por defecto, con notable supremacía sobre as demais relixións en canto á súa visibilidade. Con todo, esta representación non vai acompañada dun tratamento desprezativo das restantes formas de culto, que están recollidas de forma aséptica e clara. Neste punto, recoméndase un tratamento máis sistemático dos procesos de marcación temática xeral e específica co fin de paliar esta situación.

En materia política é onde se puido observar en maior medida o carácter progresista deste repertorio, cunha presentación allea ás ideoloxías conservadoras predominantes nas sociedades occidentais. O tratamento dos diferentes movementos e doutrinas políticas está feito con naturalidade, con baixa presenza de modalidades valorativa e epistémica de incerteza.

Finalmente, en canto ás cuestión de xénero, é preciso dividir as conclusións en tres grupos. En primeiro lugar hai que referirse á visibilidade da muller que, tal e como amosa a análise, presenta avances en canto á busca por lema feminino no recurso web e ao feito de que o lemario recolla un número importante de lemas con moción de xénero; pero a presenza da muller continúa a ser subsidiaria con respecto ao home en canto que a lematización faise dende o masculino e a voz enunciadora adoita a ser tamén masculina polo uso do xenérico. Hermida Gulías (2010: 111) concluíu que observara “unha clara tendencia dos equipos redactores dos dicionarios por darlle visibilidade ás mulleres coa expresión da dualidade xenérica nos nomes que o permiten”. Neste sentido, en 2018 pódese afirmar que a intención da RAG neste

punto continúa a tendencia, e incluso vai máis aló ao permitir esa busca directa pola forma feminina no seu recurso en liña. O problema, pois, non é tanto a visibilidade no que atinxe á lematización e ao tratamento da moción de xénero, senón en canto á definición e aos exemplos. No mesmo traballo, a autora concluía tamén que o uso de *home* para abranguer a todos os sexos estaba en decadencia, e nese punto si que hai que lamentar unha involución no *DRAG*, que persiste en manter este uso en contra das reivindicacións feitas dende diversos manuais de linguaxe inclusiva (Bringas et al. 2012). Nos exemplos, a visibilidade da muller segue a ser moi inferior á dos homes, independentemente dos roles asociados. Recoméndase neste punto que o dicionario recolla máis exemplos en que as mulleres desempeñen roles activos e que se implementen as medidas da linguaxe inclusiva no proceso de redacción.

En segundo lugar está o tema xa non da visibilidade da muller, senón da súa representación. E, neste caso, o *DRAG* si coida, en xeral, a marcación pragmática das acepcións para identificar aqueles usos vivos, pero claramente desprezativos ou pexorativos. Por outra banda, é certo que este dicionario mantén no seu leuario usos xa algo obsoletos que ben podería eliminar polo seu contido ofensivo en canto ás mulleres, pero son casos residuais, moito máis limitados que noutros dicionarios institucionais como o *DLE* (RAE e ASALE). A representación, pois, sexualizada, bioloxizada e cousificada da muller aínda é visible nalgúns definicións, pero non de forma xeneralizada nin maioritaria. É máis, as novas incorporacións amosan a intención por renovar esta representación da muller cara a unha imaxe máis acorde cos principios do feminismo.

En derradeiro lugar cómpre concluír que ocorre coa representación da diversidade sexual e as identidades de xénero. Novamente obsérvase unha intención progresista na presentación equitativa e neutral de todas as identidades e opcións sexuais, a través de definicións con moi baixa presenza de modalidade valorativa e deóntica. O dicionario, salvo algunhas excepcións, non xulga nin discrimina, senón que se limita a proporcionar unha definición dos signos que codifican as diferentes realidades da sociedade actual.

En definitiva, aínda que resulta innegable que o *DRAG* é froito dunha cultura concreta e do momento en que naceu, trátase dun repertorio vivo que soubo adaptarse aos diferentes momentos históricos e aos requirimentos que impuxo unha sociedade plural onde as minorías e grupos minorizados precisan ter visibilidade e unha representación non discriminatoria. Así, en certo sentido, o *DRAG* quere participar do proceso de emancipación destes grupos minorizados pola cultura dominante, e recorre á introdución de actualizacións e á creación orientada de textualizacións dos lemas que funcionen como coadxuvantes nese intento emancipador. Aínda que, como se recolle no apartado de resultados, son moitas as melloras que este repertorio lexicográfico debe implementar, especialmente en canto á visibilidade da muller e á presentación do catolicismo, esta obra reflicte un tratamento bastante ecuánime da realidade sen pasar pola utopía da desideoloxización.

Referencias

- Aliaga Jiménez, José Luis. 2000. La macro y microestructura de un diccionario no sexista y no androcéntrico. En F. Nagore Laín (coord.), *Homenaje a Rafael Andolz: estudios sobre la cultura popular, la tradición y la lengua en Aragón*. 457-476. Huesca: Instituto de Estudios Altoaragoneses.
- Ariza Viguera, Manuel. 2001. Sexo, religión y política en el diccionario de la Real Academia. *Interlingüística* 11, 11-26.
- Beaujot, Jean Pierre. 1989. Dictionnaire et idéologies. En Franz J. Hausmann, Oskar Reichmann, Herbert E. Wiegand, Ladislav Zgusta, Rufus Gouws, Ulrich Heid, Wolfgang Schweickard & Herbert E. Wiegand (eds.), *Wörterbücher. Ein internationales Handbuch zur Lexicographie*, vol. I. 79-88. Berlín-Nueva York: De Gruyter.
- Bringas López, Ana, Olga Castro Vázquez, María Jesús Fariña Busto, Belén Martín Lucas & Beatriz Suárez Briones. 2012. *Manual de linguaxe inclusiva no ámbito universitario*. Vigo: Unidade de Igualdade da Universidade de Vigo.
- Bueno Morales, Ana. 1993. Lengua y sociedad: léxico político en diccionarios del siglo XIX. *Analecta Malacitana* 16, 151-168.
- Cabeza Pereiro, M.^a del Carmen & Susana Rodríguez Barcia. 2013. Aspectos ideológicos, gramaticales y léxicos del sexismo lingüístico. *Estudios filológicos* 52, 7-27.
- Calero Fernández, M.ª Ángeles. 1999. Diccionario, pensamiento colectivo e ideología (o los peligros de definir). En María Neus Vila, M.ª Ángeles Calero, Rosa M. Mateu, Montse Casanovas, José Luis Orduña (eds.), *Así son los diccionarios*. 149-202. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida.
- Calero Fernández, M.ª Ángeles. 2002. Homosexualidad y heterosexualidad en los diccionarios: ¿tabú lingüístico o cuestión de género? En A. María Vigarra Tauste y R. Jiménez Catalán (eds.), *Género, sexo y discurso*. 47-101. Madrid: Ediciones del Laberinto.
- Calero Fernández, M.ª Ángeles. 2014. Diccionario y enunciación: el tratamiento de la prostitución en el DRAE. *Andamios: revista de investigación social* 26, 29-52.
- Calero Vaquera, María Luisa. 2010. Ideología y discurso lingüístico: la Etnortografía como subdisciplina de la glotopolítica. *Boletín de Filología* XLV, 2, 31-48.
- Cazorla Vivas, M.ª Carmen. 2002. La lexicografía como medio de expresión ideológica. En Echenique, M.ª Teresa & Sánchez, Juan P. (coords.), *Actas del V Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española*. 1967-1978. Madrid: Gredos.
- D'Oria, Domenico. 1988. *Dictionnaire et idéologie*. Fasano/Paris: Schena/Nizet.
- Desmet, Pieter, Johan Rooryck & Pierre Swiggers. 1990. What are words worth? Language and ideology in French dictionaries of the revolutionary period. En John E. Joseph & Talbot J. Taylor (ed.), *Ideologies of Language*. 162-189. London/New York: Routledge.
- Díaz Llorca, Irene & Lucía Díaz Llorca. 2017. *Sexismo e identidad femenina en el discurso lexicográfico: análisis comparativo del DIEC2 (2017) y de la 23.ª edición del DLE (2014)*, Trabajo de Fin de Grao, Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. https://repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/34058/Llorca_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Díaz Rosales, Raúl. 2005. Educando ideologías: algunas notas sobre política y religión en el DRAE. *Interlingüística* 16 (1), 311-320.

- DLE= Real Academia Española e Asociación de Academias de la Lengua Española. 2014. *Diccionario de la Lengua Española*, Madrid: Espasa.
- DRAG. 1990. = Instituto da Lingua Galega e Real Academia Galega. 1990. *Diccionario da lingua galega*, ILGA/RAG.
- DRAG. 2012. = Real Academia Galega. 2012 (actualizado ata 2018). *Diccionario da Real Academia Galega*. A Coruña: Real Academia Galega [Disponible en <https://academia.gal/diccionario>].
- España Torres, Miguel Ángel. 1999. Notas sobre el Diccionario Nacional de Ramón Joaquín Domínguez. En *Estudios de historiografía lingüística hispánica ofrecidos a Hans-Josef Niederehe*. 39-63. Vigo: Servicio de Publicaciones Universidade de Vigo.
- Fairclough, Norman. 2003. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Feldman, Jacqueline. 1980. *La sexualité du Petit Larousse ou Le jeu du dictionnaire*. Paris: Tierce.
- Fishman, Joshua. 1995. Dictionaries as culturally constructed and culture-constructing artifacts: the reciprocity view as seen from Yiddish sources. En Kachru, B.B. & H. Kahane (eds.), *Cultures, Ideologies and the Dictionary. Studies in honor of Ladislav Zgusta*. 29-34. Tübingen: Max Niemeyer.
- Forgas Berdet, Esther. 1996. Lengua, sociedad y diccionario: La ideología. En Esther Forgas Berdet, (coord.), *Léxico y diccionarios*. 71-90. Universitat Rovira i Virgili.
- Forgas Berdet, Esther. 2007. Diccionarios e ideología. *Interlingüística* 17, 2-16.
- García Ramón, Amparo. 2018. Elementos ideológicos en las unidades fraseológicas con la palabra mujer en el Diccionario académico en los siglos XVIII y XIX. *Textos en proceso* 3(2), 144-165.
- González González, Manuel. 2008. O novo dicionario da Real Academia Galega. En E. González Seoane, A. Santamarina & X. Varela Barreiro (eds.), *A lexicografía galega moderna: recursos e perspectivas*. 257-287. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega – ILG.
- Haensch, Günther, L. Wolf, S. Ettinger & R. Werner. 1982. *La lexicografía. De la lingüística teórica a la lexicografía práctica*. Madrid: Gredos.
- Hermida Gulías, Carme. 2010. Lingua e sexismo en dicionarios de galego. En Xesús M. Mosquera Carregal (ed.), *Lingua e xénero. VI Xornadas sobre lingua e usos*. 89-114. A Coruña: Universidade da Coruña.
- Jammes, Robert. 1992. Lexicografía e ideología. (Un diccionario que va a misa). *Arquivos do Centro Cultural Português*, vol. 31, Lisboa- París: Fundação Calouste Gulbenkian, 225-251.
- Kachru, B.B. & H. Kahane (eds.). 1995. *Cultures, Ideologies and the Dictionary. Studies in honor of Ladislav Zgusta*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Lehmann, Alise. 1981. *Analyse du discours lexicographique. Le corps sexué dans le Petit Larousse Illustré de 1906 à 1980*. París: Université Paris VIII. (Tese de doutoramento inédita).
- Lauria, Daniela. 2014. Consideraciones glotopolíticas en torno a los diccionarios escolares del español. *Revista digital de políticas lingüísticas* 5, 7-47.
- Lledó Cunill, Eulalia (coord.). 2004. *De mujeres y diccionarios: evolución de los femenino en la 22.ª edición del DRAE*. Madrid: Instituto de la Mujer, Ministerio de Trabajo y Asuntos sociales.
- López Facal, Javier. 2010. *La presunta autoridad de los diccionarios*. Madrid. CSIC.
- Marta Rodríguez, Valentina. 2013. Ideología religiosa en la lexicografía francesa y española: El Petit Robert frente al DRAE. *Hesperia. Anuario de Filología Hispánica* XVI-I, 45-62.

- Mediavilla Calleja, M.^a de las Mercedes. 1998. Recorrido por el *Diccionario* de la Real Academia Española: representación de mujeres y hombres. En Instituto de la mujer (ed.), *Lo femenino y lo masculino en el Diccionario de la Real Academia Española*. 159-212. Madrid: Instituto de la mujer.
- Pascual, José Antonio & M.^a del Carmen Olaguíbel. 1992. Ideología y diccionario. En Ignacio Ahumada Lara (ed.), *Diccionarios españoles: contenidos y aplicaciones. I Seminario de Lexicografía Hispánica*. 73-89. Jaén: Casa Editora El Estudiante.
- Pastor Millán, M.ª Ángeles. 2006. El léxico religioso en el español. Su tratamiento en la lexicografía. En J. Luque Durán (ed.), *Actas del v Congreso Andaluz de Lingüística General. Homenaje al profesor José Andrés de Molina Redondo*. 1235-1246. Granada: Granada Lingüística.
- Pérez Hernández, Francisco Javier. 2000. *Diccionarios, discursos etnográficos, universos léxicos: propuestas teóricas para la comprensión cultural de los diccionarios*. Caracas: Universidad Católica Andrés Bello.
- Quilis Merín, Mercedes. 2014. Ideología en el Diccionario Nacional (1846-47) de Ramón Joaquín Domínguez: La nomenclatura vergonzante. *Boletín Hispánico Helvético* 23, 141-165.
- Rodríguez Barcia, Susana. 2008. *La realidad relativa. Evolución ideológica en el trabajo lexicográfico de la Real Academia Española*. Vigo: Servizo de Publicacións Universidade de Vigo
- Rodríguez Barcia, Susana. 2012. El análisis ideológico del discurso lexicográfico: una propuesta metodológica aplicada a diccionarios monolingües del español. *Verba* 39, 135-159.
- Rodríguez Barcia, Susana. 2016a. El Diccionario de la lengua española (2014): análisis del nuevo discurso lexicográfico de la RAE. *Lexis* 40, 2, 331-374.
- Rodríguez Barcia, Susana. 2016b. *Introducción a la lexicografía*. Madrid: Síntesis.
- Russell, Lindsay Rose. 2012. This Is What A Dictionary Looks Like: The Lexicographical Contributions of Feminist Dictionaries. *International Journal of Lexicography* 25.1, 1-29.
- Russell, Lindsay Rose. 2018a. *Women and Dictionary Making. Gender, Genre, and English Language Lexicography*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Russell, Lindsay Rose. 2018b. Toward a Feminist Historiography of Lexicography. *Dictionaries: Journal of the Dictionary Society of North America* 39, 1, 167-183.
- San Vicente, Félix, Garriga, C. & Lombardini, H. (coords.). 2011. *Ideolex. Estudios de lexicografía e ideología*. Monza (Italia): Polimetrica.
- Sánchez García, Francisco José. 2009. *El léxico religioso en los diccionarios de la Real Academia Española*. Barcelona: Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona.
- Seco, Manuel. 1983. La definición lexicográfica subjetiva: el *Diccionario* de Domínguez (1846). En *Serta Philologica F. Lázaro Carreter*, vol. I. 587-596. Madrid: Cátedra.
- van Dijk, Teun A. 2016. Estudios Críticos del Discurso: Un enfoque sociocognitivo. *Discurso & Sociedad* 10(1), 137-162.
- Vargas Martínez, Ana. 1998. La diferencia sexual y su representación en el Diccionario de la Lengua Española. En Instituto de la Mujer (ed.), *Lo femenino y lo masculino en el Diccionario de la Real Academia Española*. 7-34. Madrid: Ministerio de Inmigración y trabajo e Instituto de la mujer.
- Villa, Laura. 2018. Language and Politics in Ramón Joaquín Domínguez (1846–1847). Criticism of the Spanish Academy in Spain's First Encyclopedic Dictionary. *Historiographia Lingüística* 45:1/2, 37-69. DOI <https://doi.org/10.1075/hl.00015.vil>

Apéndice

Listaxe de lemas que conforman o corpus de artigos lexicográficos analizados.

ID.	LEMA	ID.	LEMA	ID.	LEMA	ID.	LEMA
1	abandonar	203	confesionario	405	incesto	607	próximo, próxima
2	abertzale	204	confeso, confesa	406	inconstitucional	608	protestante
3	abertzalismo	205	conformismo	407	independente	609	protestantismo
4	abolicionismo	206	conformista	408	independen- tismo	610	prurito
5	abolicionista	207	conservador, con- servadora	409	independentista	611	psicoloxía
6	abolir	208	contrición	410	indio, india	612	pulsión
7	abortar	209	convencionalis- mo	411	inferno	613	puramente
8	aborto	210	conversión	412	infel	614	pureza
9	absolutismo	211	converso, con- versa	413	infinito, infinita	615	purgatorio
10	absolutista	212	converter	414	inimigo, ini- miga	616	puritanismo
11	abstinencia	213	cónxuxe	415	inmortal	617	puritano, puri- tana
12	absurdo	214	cópula	416	inmortalidade	618	putaría
13	acoso	215	corán	417	inmundo	619	puto, puta
14	activismo	216	cornudo, cor- nuda	418	inocencia	620	quebrantar
15	activista	217	coro	419	inquisición	621	quechua
16	acracia	218	cosmos	420	insurrección	622	quiromancia
17	ácrata	219	creación	421	integrismo	623	quiromante
18	adoración	220	creador	422	integrista	624	radical
19	adorar	221	crenza	423	intervencionis- mo	625	radicalismo
20	adoutrina- mento	222	cristián, cristiá	424	intolerancia	626	rameira
21	adoutrinar	223	cristiandade	425	intolerante	627	raposo, raposa

ID.	LEMA	ID.	LEMA	ID.	LEMA	ID.	LEMA
22	adúltero, adúltera	224	cristianismo	426	ira	628	razón
23	adulterio	225	crucifixión	427	islam	629	reaccionario, reaccionaria
24	adventismo	226	crucifixo	428	islamista	630	real
25	advento	227	cruz	429	islamizar	631	realeza
26	adversario	228	cruzada	430	kantismo	632	realidade
27	advocación	229	culpa	431	laicismo	633	reconciliar
28	afillado, afillada	230	culto	432	laicista	634	redención
29	afrancesado, afrancesada	231	dama	433	lama	635	redentor, redentora
30	afrancesar	232	debilidade	434	lamaísmo	636	redimir
31	agnosticismo	233	decencia	435	lamaísta	637	referendo
32	agnóstico, agnóstica	234	decente	436	lascivia	638	reinado
33	agoiro	235	decoro	437	lascivo, lasciva	639	reinar
34	alcoholismo	236	deidade	438	latría	640	reliquia
35	alcorán	237	deísmo	439	lei	641	relixión
36	aleluia	238	deísta	440	lexislatura	642	relixiosidade
37	alma	239	deleite	441	lexitimista	643	renegado, renegada
38	altar	240	demagogo, demagoga	442	lexítimo, lexítima	644	renegar
39	alternar	241	demagogia	443	liberal	645	represaliado, represaliada
40	alumno, alumna	242	demo	444	liberalismo	646	república
41	ama, amo	243	democracia	445	liberalizar	647	republicanismo
42	amanceba- mento	244	demócrata	446	liberdade	648	republicano, republicana
43	amancebar	245	democratizar	447	libertario, libertaria	649	resurrección
44	amante	246	demoníaco, demoníaca	448	libertinaxe	650	revolución
45	amar	247	demoño	449	libertino, libertina	651	revolucionario, revolucionaria

Id.	LEMA	Id.	LEMA	Id.	LEMA	Id.	LEMA
46	amarelo	248	dereita	450	liturxia	652	rezar
47	amazona	249	desertar	451	loar	653	ruborizar
48	amor	250	desertor, desertora	452	luteranismo	654	ruína
49	anabaptismo	251	deshonesto, deshonesta	453	luterano, lute- rana	655	sábado
50	anabaptista	252	desposorio	454	luxuria	656	sabeísmo
51	anarquía	253	deus	455	luxuriante	657	sacralización
52	anarquismo	254	devoción	456	machorro, machorra	658	sacramental
53	anarquista	255	devoto, devota	457	mahometano, mahometana	659	sacramento
54	anglicanismo	256	diaño	458	mahometismo	660	sacrificar
55	anticristo	257	dignidade	459	mal	661	sacrificio
56	antisemita	258	discípulo, discípula	460	maldicente	662	sacrilexio
57	antisemitismo	259	díscolo, díscola	461	maldición	663	sadomasoquismo
58	anxo	260	disoluto, disoluta	462	maltrato	664	sagrado, sagrada
59	apetito	261	ditador, ditadora	463	mancebía	665	salvación
60	apócrifo, apócrifa	262	divindade	464	mancebo, manceba	666	salvador, salvadora
61	apoderamento	263	divinizar	465	maniqueísmo	667	santidade
62	apoloxética	264	divino, divina	466	maniqueísta	668	sarraceno, sarracena
63	apostasía	265	dogma	467	maniqueo, maniquea	669	satánico, satánica
64	apostatar	266	dogmatismo	468	maquiavélico, maquiavélica	670	satanismo
65	apostólico, apostólica	267	dogmatizar	469	maquiavelismo	671	sectario, sectaria
66	apóstolo	268	doméstico, doméstica	470	marica	672	sectarismo
67	apoteose	269	dominación	471	maricón	673	seita
68	arianismo	270	dominar	472	marihuana	674	sefardí
69	aristocracia	271	domingo	473	marimacho	675	semideus, semideusa

ID.	LEMA	ID.	LEMA	ID.	LEMA	ID.	LEMA
70	aristócrata	272	doncella	474	Marte	676	sensual
71	armamento	273	doutrina	475	martirio	677	sensualidade
72	aseidade	274	dulía	476	marxismo	678	sentido
73	asimilismo	275	ecoloxía	477	marxista	679	sermón
74	asimilista	276	ecoloxismo	478	masonaría	680	servil
75	ateísmo	277	ecosistema	479	masón	681	servilismo
76	ateísta	278	ectoplasma	480	masónico, masónica	682	servo, serva
77	ateo, atea	279	efeminado, efeminada	481	masoquismo	683	sexo
78	atributo	280	efeminamento	482	masoquista	684	sexualidade
79	atrición	281	efeminar	483	materialismo	685	sindical
80	autocracia	282	emigración	484	matrimonio	686	sindicalismo
81	autócrata	283	emigrante	485	maximalismo	687	sindicalista
82	autodetermi- nación	284	encarnación	486	maximalista	688	sindicato
83	autonomía	285	encarnar	487	meca	689	soberanía
84	autoridade	286	enfeitizar	488	médium	690	soberano, soberana
85	autoritario	287	engalanar	489	mesías	691	socialdemocracia
86	auxiliar de voo	288	ensuciar	490	mesianismo	692	socialdemócrata
87	avemaría	289	entendemento	491	mesianista	693	socialismo
88	axitador, axitadora	290	epifanía	492	mesquita	694	socialista
89	azteca	291	ergotismo	493	mestre, mestra	695	sodomía
90	babear	292	erro	494	microcosmos	696	sodomita
91	babel	293	escravo, escrava	495	migrante	697	sodomizar
92	bandeira	294	esencia	496	migrar	698	sol
93	bárbaro, bárbara	295	esencial	497	milagre	699	sufismo

Id.	LEMA	Id.	LEMA	Id.	LEMA	Id.	LEMA
94	bastardo, bastarda	296	esotérico, esotérica	498	milagreiro, milagreira	700	superdotado, superdotada
95	batallador, batalladora	297	esoterismo	499	milhomes	701	superstición
96	bautismo	298	español, española	500	misa	702	supersticioso, supersticiosa
97	beato, beata	299	españolada	501	mitoloxía	703	talmud
98	beduíno, beduína	300	españolista	502	moderado, moderada	704	talmúdico, talmúdica
99	beizón	301	españolizar	503	moderno, moderna	705	talmudista
100	beldade	302	esperanza	504	modisto, modista	706	tantra
101	beleza	303	espiritismo	505	monarquía	707	tantrismo
102	ben	304	espírito	506	monopolio	708	taoísmo
103	benaventurado, benaventurada	305	espiritual	507	monoteísmo	709	taoísta
104	benaventuranza	306	esquerda	508	monoteísta	710	tauromaquia
105	bendicir	307	estado	509	moralizador, moralizadora	711	teísmo
106	beneditino, beneditina	308	estéril	510	morte	712	teísta
107	benéfico, benéfica	309	esterilidade	511	mouraría	713	temperanza
108	besta	310	estupefaciente	512	mourisco, mourisca	714	templario
109	biblia	311	eufemismo	513	mouro, moura	715	tentación
110	bigamia	312	eurocomunismo	514	mudéxar	716	tentar
111	bígamo, bígama	313	euscaldún, euscalduna	515	mulato, mulata	717	teocracia
112	blasfemia	314	eúscaro, eúscara	516	muller	718	teogonía
113	blasfemo, blasfema	315	evanxelizar	517	mundano, mundana	719	teoloxía
114	bo	316	evanxeo	518	munto	720	teosofía
115	boaventura	317	exaltado, exaltada	519	musulmán, musulmá	721	terrorismo
116	boca	318	exaltar	520	nacemento	722	terrorista

ID.	LEMA	ID.	LEMA	ID.	LEMA	ID.	LEMA
117	bondade	319	exército	521	nación	723	tiranía
118	bordel	320	expurgar	522	nacional	724	tiranizar
119	braga	321	extorsión	523	nacionalismo	725	tirano, tirana
120	bruxa	322	extraterrestre	524	nacionalista	726	todopoderoso, todopoderosa
121	bruxo, bruxa	323	extremismo	525	nadal	727	tolerancia
122	budismo	324	extremista	526	nai	728	tolerante
123	budista	325	facedor, facedora	527	narizudo, narizuda	729	tolerantismo
124	burgués, burguesa	326	fácil	528	natividade	730	torcido, torcida
125	burguesía	327	fado	529	natureza	731	tradicionalismo
126	burocracia	328	falange	530	nefando	732	tradicionalista
127	cabeza	329	falanzista	531	negro, negra	733	transexual
128	cabrón, cabrona	330	falocracia	532	neoliberalismo	734	transexualidade
129	cabronada	331	falócrata	533	nepotismo	735	transfobia
130	cacatúa	332	familia	534	nestorianismo	736	transxénero
131	cacofonía	333	fariseo, farisea	535	nestoriano, nestoriana	737	trasgo
132	cadea	334	fascismo	536	nigromancia	738	trinidad
133	caer	335	fascista	537	nigromante	739	triteísmo
134	cafre	336	fatalismo	538	nobre	740	triteísta
135	calabozo	337	fe	539	nobreza	741	trofeo
136	calvario	338	federalismo	540	obedecer	742	troglodita
137	calvinismo	339	feminino	541	obediencia	743	ubicuidade
138	calvinista	340	feminismo	542	obsceno, obscena	744	ubicuo, ubicua
139	camarada	341	fermosura	543	obsequiar	745	ubicuitario, ubicuitaria
140	camarilla	342	fervor	544	ociosidade	746	underground
141	can	343	festividade	545	odalisca	747	unión

Id.	LEMA	Id.	LEMA	Id.	LEMA	Id.	LEMA
142	candidez	344	fetichismo	546	oligarquía	748	universal
143	capitalismo	345	fetichismo	547	omnisciencia	749	universo
144	capitalista	346	figa	548	omnisciente	750	urbanita
145	caridade	347	fillo, filla	549	omnipotencia	751	utopía
146	carnalidade	348	filosofismo	550	omnipotente	752	vaxina
147	carne	349	flaxelante	551	omnipresente	753	valentía
148	cartomancia	350	flora	552	omnipresenza	754	vampiro, vampira
149	casado, casada	351	fornicación	553	oportunismo	755	vandalismo
150	casamento	352	fornicador, fornicadora	554	oportunista	756	vándalo, vándala
151	casorio	353	fornicar	555	oración	757	venres
152	castidade	354	forte	556	oráculo	758	verbo
153	castigar	355	fortuna	557	orar	759	verdade
154	casto, casta	356	frade	558	oratorio, oratoria	760	verdadeiro, verdadeira
155	castrador	357	franciscano, franciscana	559	orde	761	vicio
156	catecismo	358	francmasón	560	ornitomancia	762	vida
157	catecúmeno, catecúmena	359	francmasonería	561	ortodoxia	763	vigor
158	catequese	360	fraquear	562	ovni	764	virxe
159	catequista	361	fraqueza	563	padriño	765	virxinal
160	catequizar	362	gai	564	pagán, pagá	766	virilidade
161	cativo, cativa	363	galán	565	paganismo	767	virtude
162	catolicismo	364	galegada	566	paixón	768	voda
163	católico, católica	365	galego, galega	567	pantalón	769	xacobinismo
164	cea	366	gloria	568	patria	770	xacobino, xacobina
165	celestial	367	gnosticismo	569	patricio, patricia	771	xaxuar

ID.	LEMA	ID.	LEMA	ID.	LEMA	ID.	LEMA
166	celibato	368	gnóstico, gnóstica	570	patriota	772	xaxún
167	cenáculo	369	gobierno	571	patriótico, patriótica	773	xefe, xefa
168	centralismo	370	graza	572	patriotismo	774	xeneroso, xenerosa
169	centralista	371	guillotina	573	papa	775	xenio
170	ceo	372	gula	574	papista	776	xenocida
171	cerimonia	373	hebraísmo	575	parábola	777	xenocidio
172	chapurrear	374	herexe	576	paramilitar	778	xentil
173	chisme	375	herexía	577	paxara	779	xentilidade
174	ciencia	376	hermafrodita	578	paxaro	780	xeomancia
175	cientificismo	377	heroe, heroína	579	pecado	781	xermanismo
176	cíngaro, cíngara	378	heterodoxia	580	pecador, pecadora	782	xesuíta
177	cirio	379	heterosexual	581	pederasta	783	xesuiticamente
178	cisma	380	hélixira	582	pederastia	784	xesuitismo
179	cismático, cismática	381	hiena	583	pene	785	xigantomaquia
180	civilización	382	himno	584	peregrino, peregrina	786	xihad
181	clericalismo	383	hinduísmo	585	piadoso, piadosa	787	xihadismo
182	clero	384	hiperdulía	586	piidade	788	xihadista
183	clítoris	385	home	587	piropo	789	xintoísmo
184	coalición	386	homofobia	588	pirronismo	790	xintoísta
185	cociñeiro, cociñeira	387	homosexual	589	plebe	791	xitano, xitana
186	coeterno, coeterna	388	homosexualidade	590	politeísmo	792	xonqui
187	collón	389	honor	591	politeísta	793	xudas
188	comadre	390	honra	592	política	794	xudaísmo
189	comuna	391	humanidade	593	pornografía	795	xudeu, xudía

Id.	LEMA	Id.	LEMA	Id.	LEMA	Id.	LEMA
190	comungar	392	humano, humana	594	precepto	796	xudiada
191	comunismo	393	humildade	595	preguiza	797	xuíz, xuíza
192	comunista	394	iconoclasta	596	presidente, presidenta	798	xuízo
193	comuñón	395	iconólatra	597	principio	799	xulgar
194	concepción	396	idealismo	598	promesa	800	xusto, xusta
195	concibir	397	idolatrar	599	progresismo	801	xustiza
196	conciencia	398	idolatría	600	progresista	802	yang
197	concubina	399	ídolo	601	prosélito, prosélita	803	ye-yé
198	concubinato	400	igrexia	602	prostíbulo	804	ying
199	condena	401	ilexítimo, ilexítima	603	prostitución	805	zoofilia
200	condenado, condenada	402	imaxe	604	prostituta	806	zoófilo, zoófila
201	condenar	403	impotente	605	prostituto, prostituta	807	zulú
202	confesión	404	incendiario, incendiaria	606	prostituír	808	zurdo, zurda